

Socijalne vještine učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta prema procjeni njihovih roditelja

Švigir, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:084741>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-05**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Socijalne vještine učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta
prema procjeni njihovih roditelja

Dora Švigir

Zagreb, rujan, 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad

Socijalne vještine učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta
prema procjeni njihovih roditelja

Dora Švigir

Prof. dr. sc. Tina Runjić

Zagreb, rujan, 2021.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Socijalne vještine učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta prema procjeni njihovih roditelja* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Dora Švigir

Zagreb, rujan 2021.

Naslov rada: Socijalne vještine učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta prema procjeni njihovih roditelja

Ime i prezime studentice: Dora Švigir

Ime i prezime mentorice: prof. dr. sc. Tina Runjić

Program/modul na kojem se polaže diplomski ispit: Edukacijska rehabilitacija, Rehabilitacija osoba oštećena vida

Sažetak rada

Socijalne vještine naučeni su oblici ponašanja koja se uče i razvijaju cijeli život promatranjem i imitacijom interakcija u različitim situacijama iz okoline. Omogućuju pojedincu da učinkovito surađuje i ostvaruje interakciju s drugima te da uspješno funkcionira u socijalnoj okolini. Oštećenje vida ograničava mogućnosti za spontano učenje istih, stoga je slijepoj i slabovidnoj djeci potrebno verbalno opisati i demonstrirati različita socijalna ponašanja. U procesu razvoja socijalnih vještina roditelji imaju veliku ulogu jer su oni prvi socijalizacijski faktor s kojim se dijete susreće. Njihov najintenzivniji razvoj odvija se u školskoj dobi, pogotovo adolescenciji – prijelaznom razdoblju između djetinjstva i odrasle dobi kojeg karakteriziraju brojne fizičke, emocionalne i kognitivne promjene te socijalni izazovi. Cilj ovog rada je utvrditi postoje li, prema procjeni roditelja, razlike u području socijalnih vještina između učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta s obzirom na spol i stupanj oštećenja vida. U istraživanju je sudjelovalo 20 roditelja učenika oštećena vida: 9 roditelja učenika i 11 roditelja učenica. Prema stupnju oštećenja vida 11 je slabovidnih, a 9 slijepih učenika. Za procjenu socijalnih vještina korištena je subskala socijalnih vještina instrumenta Social Skills Improvement System (Gresham i Elliot, 2008). Roditelji su procjenjivali socijalne vještine svoje djece u područjima komunikacije, kooperativnosti, asertivnosti, odgovornosti, empatije, uključenosti i samokontrole. Rezultati su pokazali da postoje statistički značajne razlike u području socijalnih vještina između učenika i učenica oštećena vida te između slijepih i slabovidnih učenika.

Ključne riječi: socijalne vještine, oštećenje vida, adolescencija, roditelji

Paper title: Social skills of visually impaired highschool students as assessed by their parents

Student's full name: Dora Švigir

Supervisor's full name: prof. Tina Runjić, PhD

The final exam form is a part of the following program/module: Educational Rehabilitation, Rehabilitation of Persons with Visual Impairment

Abstract

Social skills are learned behaviors that develop throughout life by observing and imitating interactions in different situations from the environment. These skills help an individual to cooperate effectively, interact with others and to function successfully in the social environment. Visual impairment limits the possibilities for spontaneous learning of the same, therefore it is necessary to verbally describe and demonstrate different social behaviours to blind and partially sighted children. In the process of developing social skills, parents play a big role because they are the first socialization factor the child encounters. Their most intensive development takes place at school age, especially adolescence - a transitional period between childhood and adulthood characterized by numerous physical, emotional and cognitive changes and social challenges. The aim of this paper is to determine whether, according to parents, there are differences in the field of social skills between high school students with visual impairments with regard to gender and the degree of visual impairment. The research involved 20 parents of adolescents with visual impairment: 9 parents of boys and 11 parents of girls. According to the degree of visual impairment, 11 students were visually impaired and 9 were blind. A subscale of the instrument Social Skills Improvement System (Gresham i Elliot, 2008) was used for the assessment of social skills. Parents assessed their children's social skills in the areas of communication, cooperation, assertiveness, responsibility, empathy, involvement, and self-control. The results have shown that there are statistically significant differences in the field of social skills between boys and girls with visual impairment and between blind and partially sighted students.

Keywords: social skills, visual impairment, adolescence, parents

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Socijalne vještine	2
1.1.1. Razvoj i važnost socijalnih vještina	3
1.2. Adolescencija.....	4
1.2.1. Roditeljska uloga u doba adolescencije	5
1.2.2. Adolescencija i oštećenje vida.....	6
1.2.3. Razlike u socijalnim vještinama adolescenata oštećena vida i videćih vršnjaka.....	7
1.3. Socijalne vještine osoba oštećena vida	8
1.3.1. Razvoj i važnost socijalnih vještina kod osoba oštećena vida.....	8
1.3.2. Razlike u socijalnim vještinama prema spolu i stupnju oštećenja vida	11
2. ISTRAŽIVANJE.....	13
2.1. Cilj istraživanja.....	13
2.2. Problem istraživanja	13
2.3. Hipoteze.....	13
3. METODE ISTRAŽIVANJA.....	14
3.1. Uzorak ispitanika	14
3.2. Istraživački instrument	15
3.3. Način provođenja istraživanja	15
3.4. Metode obrade podataka.....	16
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	17
4.1. Deskriptivna analiza rezultata	17
4.2. Rezultati robustne diskriminacijske analize	18
4.2.1. Razlike u socijalnim vještinama između učenika i učenica	18
4.2.2. Razlike u socijalnim vještinama između slijepih i slabovidnih učenika.....	22
5. RASPRAVA	26
6. ZAKLJUČAK	30
7. LITERATURA	31
8. PRILOZI	34
Prilog 1. Popis tablica.....	34
Prilog 2. Zamolba za provođenje istraživanja	35
Prilog 3. Pismo za roditelje.....	38
Prilog 4. Prijevod upitnika.....	40

1. UVOD

Ljudi su po prirodi društvena bića i većinu vremena provode u međusobnoj interakciji čime na vidjelo izlazi njihova urođena potreba za socijalizacijom. Procesom socijalizacije pojedinci već u dječjoj dobi usvajaju ponašanja karakteristična za socijalnu sredinu u kojoj žive, tj. društveno prihvatljiva ponašanja (Vučinić, Stanimirović, Anđelković i Eškirović, 2013; Wadegaonkar i Uplane, 2016). Možemo reći da djeca od najranije dobi razvijaju i usvajaju različite vještine koje su im neophodne za što samostalnije i neovisnije funkcioniranje u svakodnevnom životu. Među tim vještinama su i socijalne vještine koje imaju važnu ulogu u životu svakog pojedinca zbog svojih brojnih dobrobiti, kako u komunikaciji s drugim ljudima tako i u općenitom funkcioniranju u društvu. Riječ je o socijalno prihvatljivim, naučenim ponašanjima koja omogućuju djetetu da učinkovito surađuje i ostvaruje interakciju s drugima kako bi izbjeglo socijalno neprihvatljive odgovore i reakcije (Gresham, 1986 prema Zečević, Mastilo, Bakoč, Vuksanović, Kalajdžić i Perućica, 2018; Gresham, 1988 prema Wadegaonkar i Uplane, 2016).

S obzirom da se socijalne vještine i ponašanja većinom uče vizualnim putem, osobe oštećena vida mogu imati poteškoće u njihovom usvajanju. Za njih je karakterističan otežan proces opservacije, imitacije i primanja točnih informacija o socijalnoj okolini kao i nemogućnost uspostavljanja vizualnih kontakata te veći broj negativnih iskustava u socijalnoj komunikaciji. Hill i Blasch (1980 prema Salleh i Zainal, 2010) smatraju da je oštećenje vida ozbiljno ograničenje jer se 85% socijalnog učenja ostvaruje osjetilom vida. Kada govorimo o oštećenju vida, generalno je najpoznatija podjela na sljepoću i slabovidnost. Tako se u Republici Hrvatskoj, prema Pravilniku o osnovnoškolskom i srednjoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju (NN, 24/2015) i Zakonu o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom (NN, 64/2001), sljepoćom smatra potpuni gubitak osjeta svjetla (amauroza) ili kada osobi na boljem oku, uz najbolju moguću korekciju, oštrina vida iznosi 0,05 i manje te kada ostatak centralnog vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju iznosi 0,25 uz suženje vidnog polja na 20 stupnjeva ili manje. S druge strane, slabovidna je osoba ona kojoj oštrina vida na boljem oku uz najbolju moguću korekciju iznosi 0,4 (40%) i manje.

Socijalne vještine ključne su u obrazovnom procesu pojedinca, osobito u slučaju učenika oštećena vida. Pri ulasku u obrazovni sustav od svakog se djeteta očekuje da posjeduje određena iskustva i vještine koje će mu omogućiti postizanje željenih akademskih i socijalnih postignuća

(Runjić, Bilić-Prčić i Alimović, 2015). U ovom radu glavni naglasak je na socijalnim vještinama učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta. Sukladno tome najprije će se definirati i objasniti pojmovi važni za provedeno istraživanje, a potom će se opisati istraživanje socijalnih vještina spomenute populacije te prikazati rezultati istog.

1.1. Socijalne vještine

Socijalne vještine definiraju se kao naučeni oblici ponašanja, tj. uvježbane sposobnosti koje se uče i razvijaju cijeli život. Usvajaju se od najranijeg djetinjstva u obitelji, spontano, kroz imitaciju te metodu pokušaja i pogrešaka, a s vremenom se mijenjaju i razvijaju interakcijom s drugim ljudima te širom socijalnom okolinom (Ajduković i Pečnik, 1994 prema Ferić i Kranželić Tavra, 2003; Kolakušić, 2016). Sacks i Wolffe (2006) opisuju socijalne vještine kao skup ponašanja ili niz radnji koje sva ljudska bića koriste za međusobnu interakciju i komunikaciju te su vezane društvenim pravilima koja stvara zajednica ili kultura. One uključuju interpersonalna ponašanja i ponašanja usmjerena prema sebi, akademske vještine, vještine asertivnosti, prihvaćanje od strane vršnjaka te komunikacijske vještine (Elksnin, L.K. i Elksnin, N., 1995 prema Levinson, 2004). Nadalje, njima je olakšana komunikacija s drugim ljudima, omogućeno uspješno funkcioniranje u socijalnoj okolini kao i uspješno nošenje sa zahtjevima i izazovima s kojima se osoba susreće u svom svakodnevnom životu (Zečević i sur., 2018). Socijalne su vještine usmjerene na uspostavljanje i održavanje kvalitetnih odnosa s drugim ljudima čime se poboljšava psihološko zdravlje, akademski uspjeh kao i održavanje odnosa u socijalnoj okolini (Hair, Jager i Garrett, 2002). Riječ je o osnovnim i složenijim vještinama poput iniciranja i održavanja konverzacije, praćenja uputa, suradnje, slušanja i postavljanja pitanja, rješavanja problema, traženja pomoći itd. (Ferić i Kranželić Tavra, 2003; Šipek, 2016).

Nerijetko se socijalne vještine poistovjećuju sa socijalnom kompetencijom s obzirom da su to dva povezana pojma. Ipak, valja imati na umu da oni to nisu i da ih treba razlikovati. Autorica Žižak (2003 prema Zalović, 2016) navodi da je socijalna kompetencija kompleksniji konstrukt koji se sastoji od kognitivnih, emocionalnih i ponašajnih elemenata, a preduvjet je za ostvarivanje kvalitetnih odnosa s drugima kao i poželjnih socijalnih ishoda. S druge strane, McFall (1982 prema Levinson, 2004) definira socijalne vještine kao posebne sposobnosti potrebne za primjereno izvršavanje nekog zadatka, a kompetenciju kao izraz koji se odnosi na kvalitetu izvedbe pojedinca tijekom zadatka. Socijalna kompetencija, zajedno sa socijalnim

vještinama i ponašanjem, podrazumijeva razumijevanje, planiranje i izvedbu radi postizanja bolje socijalne interakcije (Runjić i sur., 2015). Jednostavnije, socijalne vještine odnose se na specifična ponašanja pojedinca koja mu pomažu da uspješno izvede određeni socijalni zadatak dok kompetencija određuje na koji način će isti primijeniti vještinu u svojem socijalnom okruženju (Zalović, 2016; Zečević i sur., 2018). Djeca s većom socijalnom kompetencijom prihvaćenija su od strane vršnjaka, emocionalno su zdravija, razvijaju bolje međuljudske odnose kao i bolju društvenu prilagodbu te pokazuju veći stupanj školske spremnosti. Suprotno njima, djeca s manjkom socijalne kompetencije pokazuju slabije prosocijalno ponašanje te imaju problema s pozitivnom socijalnom interakcijom kao i prihvaćanjem od strane vršnjaka i nastavnika (Runjić i sur., 2015).

1.1.1. Razvoj i važnost socijalnih vještina

Salleh i Zainal (2010) smatraju da je razvoj socijalnih vještina tijekom djetetovog odrastanja jednako važan kao i razvoj drugih vještina. U kojoj će mjeri djeca biti prihvaćena od strane okoline ovisi o tome koliko su sposobna održavati i uspostavljati učinkovite interakcije te koliko se dobro i poželjno ponašaju. Iz tog razloga važno je da se navedene vještine razvijaju kod djece još od najranije dobi. Roditelji su prvi socijalizacijski faktor s kojim se dijete susreće po rođenju, stoga nije iznenađujuće kako oni imaju veliki utjecaj na djetetov cjelokupni razvoj pa tako i na socijalne vještine. Druga dva bitna faktora u djetetovom razvoju su vršnjaci i nastavnici. Svi oni utječu na djetetov emocionalan i socijalan razvoj te čine ključne osobe u njegovom životu (Klarin, 2006).

Nadalje, autori Buhrow, Hartshorne, i Bradley-Johnson (1998 prema Bilić-Prčić, Runjić i Žolgar Jerković, 2015) navode da su socijalne vještine važne za prihvaćenost od strane vršnjaka kao i za postizanje školskog uspjeha. Školska sredina ima brojne dobrobiti za dječji razvoj jer je u njoj dijete izloženo prilikama za stjecanje akademskih i socijalnih iskustava te je okruženo pozitivnim modelima od strane vršnjaka i odraslih osoba. Djeci s manjkom socijalnih vještina većinom nedostaju komunikacijske vještine i kooperativnost, tj. suradnja te sposobnost pozitivnog reagiranja na vršnjake i razvijanja prijateljstva (Bilić-Prčić, 2007). Choi (2000 prema Vučinić i sur., 2013) ističe da je vršnjačka interakcija važna za stjecanje socijalnih kompetencija, razvoj samopoštovanja te kognitivni i govorno-jezični razvoj. Za pravilan socio-emocionalni razvoj, pored kvalitetnog odnosa s roditeljima, potrebno je društvo vršnjaka s

kojima dijete komunicira, surađuje i usvaja druge oblike socijalno prihvatljivog ponašanja (Vučinić i sur., 2013).

Unatoč tome što se socijalne vještine razvijaju od najranije dobi, razdoblje njihovog najintenzivnijeg razvoja zapravo je školska dob, pogotovo adolescencija kada pojedinac formira čvrsta prijateljstva i traži vlastiti identitet te ulogu u društvu. Stečena prijateljstva kao i prvi romantični odnosi utječu na razvoj samopouzdanja i interpersonalnih vještina, zadovoljstva socijalnim životom te na mentalno zdravlje pojedinca. Kroz takva iskustva adolescenti uče izražavati osjećaje i misli na društveno prihvatljiv način, sagledati stvari iz tuđe perspektive, donositi zajedničke odluke te razvijati povjerenje i brigu o drugima (Lemos, Matos i Mota, 2011 prema Vinaj, 2014).

Istraživanja su pokazala da na razvoj socijalnih vještina utječe i spol. Buchmann, DiPrete i McDaniel (2008) dobili su rezultate da dječaci od vrtićke dobi iskazuju veći broj antisocijalnih ponašanja, problema u komunikaciji, poremećaja pažnje itd. Takva se ponašanja nastavljaju sve do srednje škole. Djevojčice školske dobi su, općenito, nježnije jedna prema drugoj, prijateljski nastrojene, a konflikte i nesuglasice češće rješavaju mirnim putem. U slučaju da to ne mogu same, potraže pomoć odrasle osobe. Sasvim suprotno, dječaci su skloniji rješavati konflikte silom i dominacijom. Iako se dječaci i djevojčice međusobno slažu, djevojčice daju veću važnost poštivanju normi i pravila, dobrim odnosima s drugima te radu za opće dobro u odnosu na dječake. Također, one pokazuju i veću razinu empatije. Navedene razlike u socijalnim vještinama ovisno o spolu rastu zajedno s dobi pojedinca.

1.2. Adolescencija

Adolescencija je razvojni period prelaska iz djetinjstva u odraslu dob kojeg karakteriziraju biološke, fizičke, kognitivne, socijalne i emocionalne promjene (Huurre, 2000; Rath i Nanda, 2012). Njezino okvirno trajanje je od 10. do 22. godine života, a možemo ju podijeliti u nekoliko faza. Prva faza je razdoblje predadolescencije koje počinje oko 10. godine, zatim od 12. do 14. godine dolazi razdoblje rane adolescencije, slijedi srednja adolescencija od 15. do 17. godine, a posljednja je faza kasna adolescencija koja završava oko 22. godine života (Huurre, 2000; Begovac, 2021). Tijekom cijelog tog perioda dijete sazrijeva, raste, osamostaljuje se, traži vlastiti identitet i svoje mjesto u društvu (Đuranović, 2013). Uz to, ono postaje zrelije u svojim

razmišljanjima i sposobnostima rješavanja problema (Sroufe i Cooper, 1988 prema Huurre, 2000).

Rast i razvoj ne odvijaju se izolirano, već u interakciji s drugim ljudima. Za izrastanje u samostalnog i socijalno uspješnog pojedinca itekako su važne osobe u njegovoj okolini kao što su roditelji, braća i sestre, prijatelji i nastavnici (Huurre i Aro, 1998; Huurre, 2000). S vremenom vršnjaci postaju sve važniji u formiranju socijalnih vještina adolescenta što je logičan rezultat činjenice da više vremena provode s njima, nego s roditeljima. Navedeno rezultira smanjenjem roditeljske kontrole i utjecaja (Klarin, 2006). Adams, Montemayor i Gullotta (1996 prema Klarin, 2006) ističu da je u razdoblju adolescencije naglašena potreba za intimnošću, samootkrivanjem, osamostaljivanjem, seksualnošću, postignućem i identitetom te prihvaćanjem od strane vršnjaka. Također, dolazi do emocionalne, socijalne i kognitivne zrelosti što dovodi do većeg razumijevanja tuđih osjećaja, suosjećanja i brige za prijatelja. Adolescenti upravo s njima dijele intimna iskustva i razmišljanja o najrazličitijim problemima. Tako često znaju raspravljati o problemima, emocijama, međuljudskim odnosima i ljudskim vrijednostima. Navedena ponašanja dovode do uvažavanja različitosti te poštivanja vlastitih i tuđih mišljenja i stajališta (Klarin, 2006).

1.2.1. Roditeljska uloga u doba adolescencije

Osnovu djetetovog psihičkog zdravlja i zadovoljstva čine ljubav i sigurnost koju dobiva od svojih roditelja (Klarin, 2006). Roditeljstvo najčešće povezujemo s jakom emocionalnom vezom djeteta i majke, koju nazivamo privrženost. Posljedično tome djeca se razlikuju po stupnju privrženosti. Tako, na primjer, sigurno privržena djeca uspješno razvijaju socijalne vještine i povjerenje u svoje roditelje, uspostavljaju kvalitetniji odnos s vršnjacima, popularnija su, poslušnija, osjećajnija te samopouzdanija (Levy i Orlans, 1998; Sroufe, 2000 prema Klarin, 2006). Također, sigurno privrženi adolescenti pokazuju uspješnije emocionalno i socijalno funkcioniranje, uspostavljaju kvalitetne intimne veze i imaju veću samokontrolu (Klarin, 2006).

Razdoblje adolescencije nerijetko obilježavaju sukobi. Oni su česti između roditelja i adolescenata te nastaju zbog različitih očekivanja, želja i pogleda na svijet. Zanimljivo je da se sukobi većinom javljaju između istospolnih članova obitelji – majka i kćer, otac i sin (Collins i Russell, 1991 prema Klarin, 2006). Unatoč tome, roditelji i dalje imaju snažnu ulogu u djetetovom životu jer je potreba za bliskošću, tj. privrženošću još uvijek prisutna. Ipak, kao što

je ranije istaknuto adolescencija je razdoblje u kojem se javlja izraženija potreba i želja za odvajanjem. To ni u kojem slučaju ne umanjuje značaj roditeljske uloge (Castellana, Vilar i Rodriguez-Tome, 1997 prema Klarin, 2006). Sukladno tome, autorice Deković i Raboteg-Šarić (1997 prema Đuranović, 2013) navode da se povezanost između roditelja i njihove djece tijekom navedenog razdoblja ne smanjuje, već da roditelji i dalje u velikoj mjeri utječu na razvoj djetetovih socijalnih odnosa izvan obitelji. Uz to, ističu da kvaliteta odnosa između roditelja i djece utječe na kvalitetu odnosa između djeteta i vršnjaka, tj. oni adolescenti koji imaju kvalitetnije odnose sa svojim roditeljima imat će i kvalitetnije odnose sa svojim vršnjacima. Također, Hair i sur. (2002) smatraju da su kvalitetni odnosi s roditeljima ključni za razvoj socijalne kompetencije te da isti utječu na razvoj drugih socijalnih odnosa kao što su oni s prijateljima ili romantičnim partnerima. Osim toga, takvi odnosi imaju utjecaj i na psihološki i psihosocijalni razvoj adolescenata. Dobre socijalne vještine i kvalitetni socijalni odnosi imaju važnu ulogu u akademskom uspjehu, zdravom psihološkom razvoju, ali i u kasnijim životnim odnosima poput braka i roditeljstva (Hair i sur., 2002). Mnogi autori utvrdili su da socijalna podrška roditelja i prijatelja ima značajnu ulogu u ostvarivanju psihološke dobrobiti tijekom adolescencije (Greenberg i sur., 1983, Faustet i sur., 1985, Walker i Greene, 1986, Hoffman i sur., 1988, Harter, 1993, Papini i Roggman, 1992, Välimaa i sur., 1994, Robinson, 1995, Sheerber i sur., 1997, Välimaa, 2000 prema Huurre, 2000).

1.2.2. Adolescencija i oštećenje vida

Razdoblje adolescencije može izazvati veliku tjeskobu kod osoba oštećena vida koje se suočavaju ne samo s uobičajenim razvojnim izazovima, već i s dodatnim opterećenjem uzrokovanim tjelesnim nedostatkom (Hurree i Aro, 1998; Huurre, 2000). Mnoga istraživanja koja su se bavila socijalnim odnosima, vezama i podrškom adolescenata oštećena vida pokazala su da postoje povećana ranjivost i teškoće tijekom njihovog socijalnog razvoja. Zabilježeno je da su isti socijalno izoliraniji, imaju manje prijatelja i iskustva s izlascima, niži sociometrijski status i manje socijalnih mreža koje su u većini slučajeva ograničene na članove obitelji, rodbinu i druge osobe s invaliditetom. Uz to, neki od njih ne dobivaju odgovarajuću socijalnu podršku što nikako nije olakotna okolnost (Havill, 1970, Jones i sur., 1972, Eaglestein, 1975, Jan i sur., 1977, Hoben i Lindstrom, 1980, Van Hasselt, 1983, Freeman i sur., 1991 prema Huurre, 2000). Mnogi od njih izvijestili su da oštećenje vida ometa njihove socijalne odnose s prijateljima i utječe na sudjelovanje u društvenim aktivnostima (Nemshick i sur., 1986,

Urponen, 1989 prema Huurre, 2000), ali da su im odnosi s roditeljima bliski, a članovi obitelji važan izvor socijalne podrške (Kent, 1983, Nemshick i sur., 1986, Suokas, 1992, Loijas, 1994, Wolffe i Sacks, 1997, Kef, 1999 prema Huurre, 2000).

Većina adolescenata oštećena vida izjasnila se zadovoljnim podrškom koju dobivaju od okoline dok su druga istraživanja pak pokazala kako adolescenti s invaliditetom nemaju odgovarajuću socijalnu podršku (Anderson i sur., 1982, Nemshick i sur., 1986, Chang i Schaller, 2000 prema Huurre, 2000). Također, adolescenti s invaliditetom ponekad mogu imati i pogrešnu vrstu podrške koja se očituje u tome da ih obitelji pretjerano štite, ne razumiju njihovo stanje ili negiraju postojanje problema (Nemshick i sur., 1986 prema Huurre, 2000). Zanimljiva činjenica je da slijepi adolescenti u odnosu na slabovidne dobivaju veću podršku od strane roditelja (Kef, 1999 prema Huurre, 2000).

1.2.3. Razlike u socijalnim vještinama adolescenata oštećena vida i videćih vršnjaka

Autori Caballo i Verdugo (2007) prikazali su veliki broj istraživanja čiji rezultati pokazuju da adolescenti oštećena vida u usporedbi sa svojim videćim vršnjacima imaju teškoće u verbalnim i neverbalnim komponentama socijalnih vještina (Van Hasselt i sur., 1985; Sharkey i sur., 2000; McGaha i Farran, 2001; D 'Allura, 2002), manjak vještina asertivnosti (Buhrow, Hartshorne i Bradley-Johnson, 1998), rjeđe sudjeluju u interakcijama sa svojim vršnjacima i socijalno su izoliraniji (Huurre i Aro, 1998; Jindal-Snape, 2004). Manja prihvaćenost i češće odbacivanje adolescenata oštećena vida od strane vršnjaka (McAlpine i Moore, 1995 prema Caballo i Verdugo, 2007) dovodi do toga da isti više cijene prijateljstva kada ih sklope (Rosenblum, 2000 prema Caballo i Verdugo, 2007).

U Indiji su Wadegaonkar i Uplane (2016) proveli istraživanje čiji je cilj bio utvrditi deficit socijalnih vještina adolescenata oštećena vida u usporedbi s videćim adolescentima. U istraživanju je sudjelovalo 745 videćih učenika i 55 učenika oštećena vida u dobi od 13 do 15 godina. Socijalne vještine mjerile su se instrumentom Social Skills Self-Assessment Rating Checklist (SSSARC), a rezultati su pokazali da adolescenti oštećena vida imaju manjak socijalnih vještina uglavnom u komunikacijskim i interpersonalnim vještinama, vještinama asertivnosti i rješavanja sukoba te vještinama suradnje i timskog rada. Također, utvrđeno je da učenici oštećena vida imaju slabije socijalne interakcije i interpersonalne komunikacije.

1.3. Socijalne vještine osoba oštećena vida

Kada je riječ o populaciji osoba oštećena vida, brojnim istraživanjima pokazalo se da su njihove socijalne vještine slabo razvijene (Sacks i sur., 1992; Verdugo i Caballo, 1996; Huurre i Aro, 1998; Jindal-Snape, 2004 prema Caballo i Verdugo, 2007). Otežavajući faktor u svladavanju istih nedostatak je vizualnih informacija koje igraju važnu ulogu u stjecanju i izoštavanju vještina nužnih za ostvarivanje pozitivne socijalne interakcije (Sacks, Kekelis i Gaylord-Ross, 1992). Nedostatak ili odsutnost vizualne percepcije može utjecati na osobe oštećena vida te na njihove veće napore u razvoju, učenju, ponašanju i socijalnim vještinama (Hatlen i Curry, 1987, Friend, 2005, prema Salleh i Zainal, 2010). Vid je izuzetno važan za cjelokupan razvoj pojedinca jer utječe na sve aspekte funkcioniranja osobe pa tako i na razvoj socijalnih vještina i socijalne kompetencije. Osjetilom vida ljudi primaju oko 85% informacija iz okoline koje su bitne za razvoj i usvajanje socijalnih vještina. Potpuni ili djelomični gubitak vida otežava proces primanja točnih informacija o socijalnoj okolini, razumijevanje konteksta u kojem se socijalne aktivnosti odvijaju i ispravnu interpretaciju socijalnih pojmova (Bilić-Prcić, 2007; Runjić i sur., 2015). Runjić i sur. (2015) navode da se osobe oštećena vida u velikoj mjeri moraju osloniti na ljude iz svoje bliže okoline kako bi dobile kvalitetne informacije koje bi im potencijalno omogućavale stvaranje dobrih socijalnih odnosa s obitelji, prijateljima i širom socijalnom okolinom. Stoga, proces socijalizacije spomenute populacije ne ovisi samo o njihovim socijalnim sposobnostima, već o informacijama i reakcijama koje dobivaju od drugih osoba bez oštećenja (Runjić i sur., 2015). Kako su adolescenti dio populacije osoba oštećena vida, navedene prepreke i potrebe prisutne su i kod njih.

1.3.1. Razvoj i važnost socijalnih vještina kod osoba oštećena vida

Sva djeca, uključujući onu oštećena vida, prolaze kroz proces razvoja socijalnih vještina (Sacks i sur., 1992). Dok se kod videće djece socijalne vještine razvijaju promatranjem interakcija u različitim situacijama iz svog okruženja, djeca oštećena vida imaju ograničene mogućnosti za spontano učenje istih (Sacks i Wolffe, 2006). Ta ograničenja očituju se još u ranom razvoju kada dijete nije u mogućnosti uspostaviti spontanu vizualnu interakciju sa svojom majkom što utječe na kvalitetu emocionalnog vezivanja, tj. privrženost. Dijete oštećena vida slabije inicira kontakt s majkom upravo zbog toga jer je ne vidi, a majka mu se, pak, rijetko

obraća jer nedobivanje očekivane reakcije i kontakta očima od strane djeteta shvaća kao njegovu nezainteresiranost (Vučinić i sur., 2013).

Sacks i Wolffe (2006 prema Salleh i Zainal, 2010) vjeruju da na socijalno ponašanje djece oštećena vida utječe nekoliko čimbenika kao što su iskustva učenja u ranim fazama života, podrška koju dobivaju od članova obitelji te sposobnost prilagođavanja okolini. Razumljivo je da obitelj ima važnu ulogu u stvaranju preduvjeta za usvajanje i razvoj socijalnih vještina jer obiteljski život pruža prirodno okruženje za djetetov proces socijalizacije. Veliki utjecaj na njegov emocionalni i socijalni razvoj može imati i kako obitelj prihvaća djetetovo oštećenje vida. Zato je važno da roditelji prihvate oštećenje kao dio djetetovog identiteta i da mu, u skladu s tim, pruže potrebnu podršku i pomoć prilikom usvajanja vještina neophodnih za djetetovo uspješno funkcioniranje u društvu (Sacks i Wolffe, 2006).

Kao što je već spomenuto, rani socijalni razvoj stječe se vizualno, promatranjem i oponašanjem drugih ljudi. Stoga se ne može očekivati da djeca oštećena vida nauče i usvoje socijalne vještine slučajnim učenjem imitirajući svoju okolinu. Potrebno ih je sistematično podučavati kako da razvijaju i održavaju odnose s vršnjacima i drugim osobama iz svoje okoline. Tijekom podučavanja mogu se koristiti primjerene facijalne ekspresije i geste, prikladan ton glasa, kontakt očima i odgovarajuće držanje tijela (Salleh i Zainal, 2010). Također, djeci oštećena vida potrebno je verbalno opisati i demonstrirati različita socijalna ponašanja i interakcije u različitim situacijama kako bi ih kasnije mogla integrirati u svakodnevno funkcioniranje i postupanje s okolinom. Nadalje, kako bi učenici oštećena vida bili društveno uspješni, osim pozitivnog samopoimanja i samopoštovanja moraju razviti i snažan identitet kao pojedinci (Sacks i Wolffe, 2006). Taylor (2010 prema Bilić-Prčić i sur., 2015) navodi da razina uspješnosti u postizanju socijalnih vještina navedenih učenika tijekom obrazovanja u velikoj mjeri ovisi o njihovim roditeljima. Roditelji imaju značajnu ulogu u određivanju ciljeva koje njihova djeca trebaju ostvariti tijekom školovanja. Njihov stav prema socijalnoj uključenosti i socijalnim vještinama učenika oštećena vida iznimno je važan. To potvrđuje i činjenica da se isti učenici više oslanjaju na procjene roditelja u odnosu na njihove videće vršnjake koji se u istim situacijama u većoj mjeri oslanjaju na procjene svojih vršnjaka. Isti se obrazac nastavlja i tijekom razdoblja puberteta i adolescencije kada su videćoj djeci glavni faktor socijalnog učenja vršnjaci dok su djeci oštećena vida to i dalje njihovi roditelji (Bilić-Prčić i sur., 2015).

Oštećenja vida nerijetko su praćena fizičkim deformacijama očiju, neobičnim držanjem glave ili cijelog tijela, smanjenom brzinom izvođenja aktivnosti i neusklađenim pokretima. Na

sve navedeno okolina često ima neprimjerene reakcije što kod populacije osoba oštećena vida može rezultirati nižim samopouzdanjem i lošijim vrednovanjem vlastitog fizičkog izgleda (Stojković i sur., 2011 prema Vučinić i sur., 2013). Također, u djece oštećena vida mogu se uočiti samostimulativna ponašanja koja se još nazivaju „stereotipnim ponašanjima“ ili „manirizmima“. Ona su najizraženija i najprisutnija kada je djeci oštećena vida dosadno ili su pod stresom (Johnson, 1986 prema Levinson, 2004). Navedena ponašanja uključuju širok spektar aktivnosti kao što su ljuljanje tijelom, pljeskanje, trljanje i pritiskanje očnih jabučica, mahanje rukama i/ili poskakivanje. Ista smanjuju mogućnost za uspostavljanje socijalnih interakcija, značajno utječu na učinkovitost u svakodnevnom funkcioniranju te otežavaju socijalnu integraciju (Webster i Roe, 1998 prema Salleh i Zainal, 2010). Takvi problemi i socijalno neprihvatljivo ponašanje zahtijevaju podučavanje o primjerenim oblicima socijalnih radnji (Levinson, 2004).

Govor kao jedna od verbalnih komponenti socijalnih vještina, također može pasti pod utjecaj oštećenja vida. Iako govor osobama oštećena vida služi kao osnovni komunikacijski alat, on uslijed nedostatka vizualnih informacija ponekad ispoljava određene specifičnosti kao što su eholalije i verbalizmi. Dok se eholalije odnose na stereotipno ponavljanje riječi ili fraza druge osobe, verbalizme karakterizira nepravilna upotreba riječi zbog nerazumijevanja njihovog značenja i konteksta u kojima se koriste. Obje teškoće najčešće se pojavljuju tijekom ranog razvoja djeteta oštećena vida te mogu dovesti do smanjenih socijalnih interakcija i izdvajanja u društvu (Fajdetić, 2012). Osim toga, oštećenje vida može uzrokovati i funkcionalna ograničenja osobito vezana za mobilnost i orijentaciju. U tim situacijama osobe oštećena vida teže održavaju odnose s drugima i rjeđe sudjeluju u socijalnim događanjima. Ta ograničenja mogu biti naglašenija u adolescenciji – razdoblju kada su socijalni kontakti, prijatelji i izlasci vrlo važni (Hurre i Aro, 1998; Hurre, 2000).

Također, spomenuto oštećenje može se odraziti i na neverbalne komponente socijalnih vještina. Neke od neverbalnih poruka koje su teško ili nikako percipirane od strane slijepih i slabovidnih, a koje im sugovornici neverbalno šalju su kimanje glavom, zurenje, mrštenje, kolutanje očima, skretanje pogleda, namigivanje i slično. Uz to, same osobe oštećena vida često nisu svjesne svojih neverbalnih signala i poruka koje prenose videćima. Visoko slabovidnim osobama probleme u neverbalnoj komunikaciji mogu zadavati smanjena oštrina vida, neuspješna upotreba rezidualnog vida, lošija vizualno-motorička koordinacija te fluktuirajuća pažnja. Navedeno im može stvarati teškoće u tumačenju neverbalnih poruka pa osobe često mogu biti nesvjesne značenja istih (Wolffe, 2000 prema Vučinić i sur., 2013).

Iz svega iznesenog možemo zaključiti da je proces razvoja socijalnih vještina kod osoba oštećena vida cjeloživotan proces. Tijekom njega, iste se osobe moraju služiti i oslanjati na sva preostala osjetila kako bi bile socijalno uspješne. Također, trebaju imati i povratne informacije o vlastitim vještinama od osoba iz okoline kao i prilike za uvježbavanje socijalno prihvatljivih ponašanja i vještina u prirodnom kontekstu (Bilić-Prčić i sur., 2015).

1.3.2. Razlike u socijalnim vještinama prema spolu i stupnju oštećenja vida

Neka istraživanja koja se bave socijalnim vještinama učenika oštećena vida (Kef, 1997; Skellenger, 1997; Kekelis, 1992: Kekelis i sur., 1992 prema Bilić-Prčić i sur., 2015) pokazala su da su učenice uspješnije u tom području – lakše pokazuju vlastite osjećaje, ostvaruju veći broj socijalnih kontakata i prijateljstava te su uspješnije u komunikaciji. To potvrđuje i istraživanje Buhrow i sur. (1998 prema Bilić-Prčić i sur., 2015) kojim se utvrdilo da su učenice oštećena vida, osim u području socijalnih vještina, uspješnije i u akademskim postignućima. Nasuprot tome, kod učenika oštećena vida češće se javljaju problemi u ponašanju.

S druge strane, istraživanje koje su proveli Bilić-Prčić i suradnici (2015) u Republici Hrvatskoj o razlikama u socijalnim vještinama učenika i učenica oštećena vida prema procjeni njihovih roditelja, pokazalo je sasvim suprotno. U njemu je sudjelovalo 34 roditelja učenika oštećena vida višeg školskog uzrasta, od kojih je bilo 18 roditelja učenika, a 16 roditelja učenica. Većina učenika pohađala je redovnu školu dok je njih 13 išlo u Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Socijalne vještine procijenjene su dijelom instrumenta Social Skills Rating System, Parent Form, Secondary Level (Gresham i Elliot, 1990) čija je novija verzija korištena u istraživanju u sklopu ovog rada. Autori su dobili rezultate kako su učenici socijalno kompetentniji i da su postigli bolje rezultate u svim područjima socijalnih vještina – kooperativnosti, asertivnosti, odgovornosti i samokontroli u odnosu na učenice. Isti rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja u sklopu doktorske disertacije autora Bilića-Prčića (2007) koje je, također, provedeno u Hrvatskoj. U njemu je sudjelovalo 79 djece, 68 nastavnika i 74 roditelja. Djeca su bila podijeljena na niži i viši školski uzrast od kojih je 24 učenika višeg školskog uzrasta pohađalo redovni sustav odgoja i obrazovanja, a njih 15 išlo je u Centar „Vinko Bek“. Za procjenu socijalnih vještina koristio se već spomenuti instrument kojim se utvrdilo da na višem školskom uzrastu (14-19 godina), prema procjeni roditelja, učenici pokazuju bolje socijalne vještine u sva četiri ispitana područja socijalnih vještina te da

slabovidni učenici pokazuju bolje rezultate u socijalnim vještinama u odnosu na slijepe. Također, istraživanje o psihosocijalnom razvoju adolescenata oštećena vida koje su proveli Huurre i Aro (1998) u Finskoj, a u kojem je sudjelovalo 54 adolescenta oštećena vida iz redovnih škola, pokazalo je da su učenice oštećena vida imale teškoće sa sklapanjem prijateljstava, osjećale su se usamljenijima te su imale lošije socijalne vještine.

Bešić (2019) je provela istraživanje čiji je cilj bio ispitati razlike u području asertivnosti i empatije kod adolescenata oštećena vida s obzirom na spol i stupanj oštećenja vida. U njemu je sudjelovalo 20 učenika oštećena vida koji su pohađali srednjoškolski program u Centru „Vinko Bek“, a rezultati su pokazali da učenici postižu bolje rezultate u području empatije dok su učenice uspješnije u području asertivnosti. Što se tiče stupnja oštećenja vida, slijepi su učenici u odnosu na slabovidne pokazali značajno bolje rezultate u oba područja.

Nakon dobivene teorijske podloge i prikaza dosadašnjih istraživanja na području socijalnih vještina, slijedi opis i interpretacija rezultata provedenog istraživanja o socijalnim vještinama učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta prema procjeni njihovih roditelja.

2. ISTRAŽIVANJE

2.1. Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je utvrditi kako roditelji procjenjuju socijalne vještine svoje djece, tj. utvrditi postoje li prema njihovoj procjeni razlike u socijalnim vještinama između učenika i učenica oštećena vida srednjoškolskog uzrasta koji polaze Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Također, cilj je utvrditi postoje li razlike u socijalnim vještinama između slijepih i slabovidnih.

2.2. Problem istraživanja

U skladu s ciljem i teorijskom pozadinom, postavljena su dva problemska pitanja na koja se želi dobiti odgovor ovim radom:

1. Postoje li prema procjeni roditelja razlike u socijalnim vještinama između učenika i učenica oštećena vida srednjoškolskog uzrasta?
2. Postoje li prema procjeni roditelja razlike u socijalnim vještinama između slijepih i slabovidnih učenika/ca srednjoškolskog uzrasta?

2.3. Hipoteze

S obzirom na navedeni cilj i problem istraživanja postavljene su dvije hipoteze:

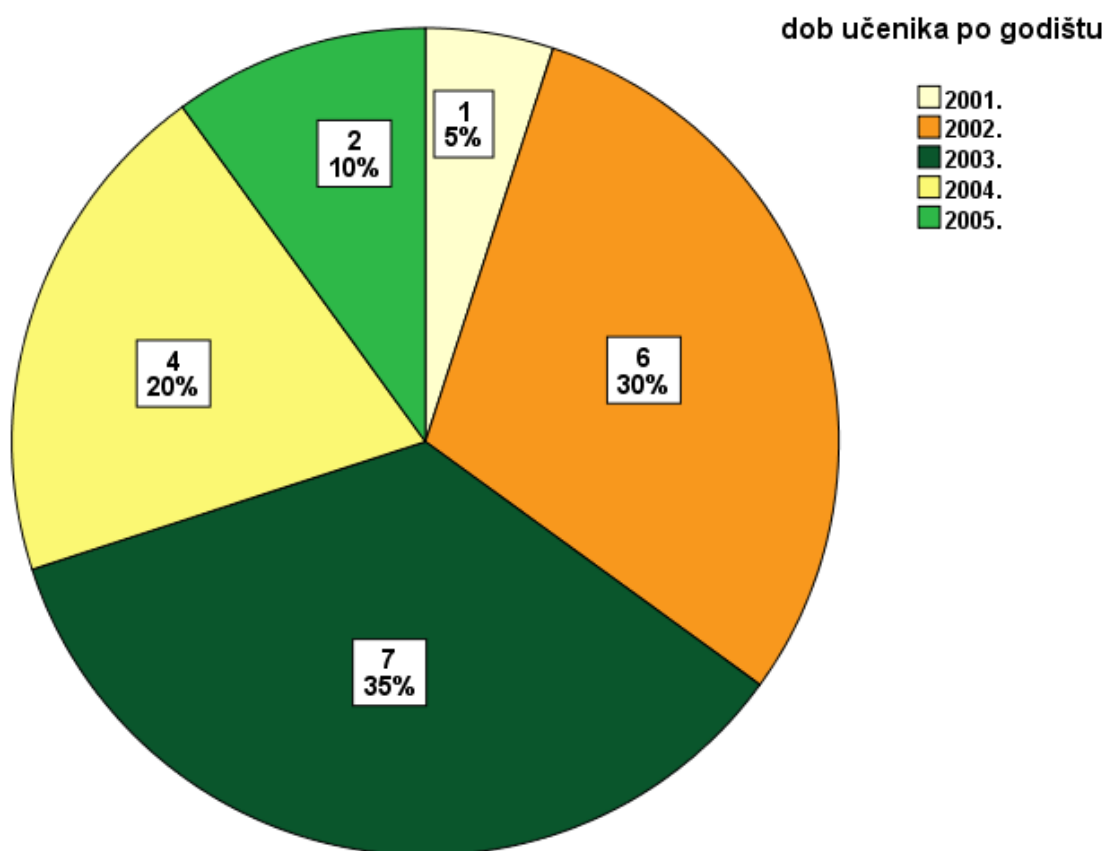
H1 – Postoji statistički značajna razlika u socijalnim vještinama između učenika i učenica oštećena vida srednjoškolskog uzrasta, prema procjeni njihovih roditelja.

H2 – Postoji statistički značajna razlika u socijalnim vještinama između slijepih i slabovidnih učenika srednjoškolskog uzrasta, prema procjeni njihovih roditelja.

3. METODE ISTRAŽIVANJA

3.1. Uzorak ispitanika

U istraživanju je sudjelovalo 20 roditelja (N=20) učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta, od kojih su 9 bili roditelji učenika (45%), a 11 roditelji učenica (55%). Roditelji su procjenjivali socijalne vještine svoje djece. Upitnik su ispunila 2 oca (10%) i 17 majki (85%) dok su za jednu učenicu upitnik ispunila oba roditelja (5%). Prema stupnju oštećenja vida 11 je slabovidnih (55%), a 9 slijepih (45%) učenika, od čega je slijepih 4 učenika (44,4%) i 5 učenica (45,5%) dok je slabovidnih 5 učenika (55,6%) i 6 učenica (54,5%). S obzirom da se radi o srednjoškolskom uzrastu, obuhvaćeni su učenici sva četiri razreda srednje škole čija dob varira između 16 i 20 godina (grafikon „dob učenika po godištu“). Srednjoškolski obrazovni program u Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ pohađa 19 učenika (95%), od kojih je 11 učenica i 8 učenika, a redovni sustav odgoja i obrazovanja pohađa 1 slabovidan učenik (5%).

3.2. Istraživački instrument

U ovom istraživanju socijalne su se vještine ispitivale jednim dijelom instrumenta *Social Skills Improvement System; Parent Form* (SSIS, Gresham i Elliott, 2008) – prerađeno izdanje instrumenta *Social Skills Rating System* (SSRS, Gresham i Elliott, 1990).

Navedena subskala namijenjena je roditeljima djece oštećena vida srednjoškolskog uzrasta te je sastavljena od 46 tvrdnji, tj. varijabli koje opisuju sedam područja socijalnih vještina: komunikaciju, kooperativnost, asertivnost, odgovornost, empatiju, uključenost i samokontrolu. Za svaku varijablu roditelji su procijenili koliko često njihovo dijete pokazuje navedeno socijalno ponašanje te koliko je isto po njima važno za djetetov razvoj.

Kod svake tvrdnje ponuđeni su odgovori na skali Likertovog tipa s broječanim vrijednostima:

- a) od 0 do 3 za procjenu učestalosti navedenog ponašanja: 0 – nikada, 1 – rijetko, 2 – često, 3 – gotovo uvijek
- b) od 0 do 2 za procjenu koliko je isto ponašanje važno: 0 – nije važno, 1 – važno, 2 – iznimno važno.

Instrument je prilagođen i preveden na hrvatski jezik uz pomoć već postojećeg prijevoda upitnika autora Bilića-Prcića (2007).

3.3. Način provođenja istraživanja

Kako bi se dobila dozvola za provođenje ovog istraživanja, kontaktiran je Centar za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Nakon dobivene dozvole od strane ravnateljice, kontaktirana je voditeljica Odjela odgoja i psihosocijalne rehabilitacije mladih koja je koordinirala provođenje istraživanja. Prema njenim uputama, za provedbu istraživanja izrađene su suglasnosti za roditelje učenika. Zbog anonimnosti podataka i epidemioloških mjera upitnici i suglasnosti su u omotnicama predani voditeljici Odjela koja ih je potom osobno podijelila roditeljima ili samim učenicima kako bi ih predali svojim roditeljima. Roditelji su upitnike ispunjavali u svojim domovima, a predviđeno vrijeme za ispunjavanje jednog upitnika bilo je 10 do 15 minuta. Ispunjene upitnike stavili su u za to predviđene omotnice i vratili ih voditeljici Odjela

koja ih je predala ispitivaču. Od ukupno 32 predana upitnika roditeljima, njih 20 je vraćeno natrag. Istraživanje je provedeno tijekom ožujka, travnja i svibnja 2021. godine.

3.4. Metode obrade podataka

Prikupljeni podaci obrađeni su prema uputama iz SSIS priručnika (Gresham i Eliot, 2008) koji dolazi uz upitnike. Standardni Statistički paket za društvena istraživanja (IBM SPSS 21 – Statistical Package for the Social Sciences) korišten je za deskriptivnu analizu rezultata dok je za testiranje razlika između skupina korištena Robustna diskriminacijska analiza programa – ROBDIS (Nikolić, 1991 prema Bilić-Prečić, 2007). Rezultati iste prikazani su u Z-vrijednostima, a varijable su normalizirane i standardizirane.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. Deskriptivna analiza rezultata

Standardni Statistički paket za društvena istraživanja (IBM SPSS 21 – Statistical Package for the Social Sciences) korišten je za provođenje deskriptivne analize dobivenih rezultata. Ista je prikazana u Tablicama 1. i 2.

Tablica 1. Deskriptivna analiza rezultata prema spolu

Spol	Broj učenika	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Muški	9	56	125	98.22	21.022
Ženski	11	83	127	103.91	12.349

Prema podacima prikazanim u Tablici 1., koji su dobiveni deskriptivnom analizom rezultata, prosječno ostvaren rezultat učenika iznosi 98.22. Najveći postignut rezultat istih iznosi 125 dok najmanji rezultat iznosi 56. Prosječno odstupanje rezultata od aritmetičke sredine u ovom slučaju iznosi 21.022.

S druge strane, učenice su prema dobivenim podacima ostvarile prosječan rezultat koji iznosi 103.91. Najveći postignut rezultat kod njih iznosi 127, a najmanji 83. Prosječno odstupanje rezultata od aritmetičke sredine ovdje iznosi 12.349.

Tablica 2. Deskriptivna analiza rezultata prema stupnju oštećenja vida

Stupanj oštećenja vida	Broj učenika	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Sljepoća	9	56	127	100.56	22.069
Slabovidnost	11	83	124	102.00	11.463

Prema podacima prikazanim u Tablici 2., prosječno ostvaren rezultat slijepih učenika iznosi 100.56. Najveći postignut rezultat u ovoj skupini iznosi 127, a najmanji 56. Prosječno odstupanje rezultata od aritmetičke sredine u ovom slučaju iznosi 22.069.

Što se tiče slabovidnih učenika, oni su prema dobivenim podacima ostvarili prosječan rezultat koji iznosi 102.00. Najveći postignut rezultat kod njih iznosi 124 dok najmanji rezultat iznosi 83. Prosječno odstupanje rezultata od aritmetičke sredine ovdje iznosi 11.463.

4.2. Rezultati robustne diskriminacijske analize

Za testiranje razlika u procjeni socijalnih vještina učenika i učenica oštećena vida te slijepih i slabovidnih učenika korišten je model Robustne diskriminacijske analize, čiji su rezultati prikazani u daljnjem tekstu.

4.2.1. Razlike u socijalnim vještinama između učenika i učenica

Tablica 3. Rezultati robustne diskriminacijske analize prema spolu

Lambda	Diskriminacijska funkcija	Aritmetička sredina		Standardna devijacija		F	p
		Učenici	Učenice	Učenici	Učenice		
3.6709	1	-1.48	1.21	2.26	1.39	9.87	0.006

*F= Fisherov test, p= značajnost razlika

Prema dobivenim rezultatima robustne diskriminacijske analize s obzirom na spol učenika (Tablica 3.), može se zaključiti da postoji statistički značajna razlika u području socijalnih vještina između učenika i učenica prema procjeni njihovih roditelja. Diskriminacijska funkcija je značajna kada je $p < 5\%$. Iz priložene tablice vidljivo je da značajnost diskriminacijske funkcije iznosi manje od 5%, točnije 0.006 ili 0.6% uz diskriminacijsku vrijednost (Lambdu) 3.6709 i Fisherov test 9.87. Učenice (aritmetičke sredine 1.21) pokazuju bolje socijalne vještine od učenika (aritm.sred. -1.48).

S obzirom na značajnost diskriminacijske funkcije, može se pristupiti daljnjoj interpretaciji rezultata. U manifestnom prostoru varijabli izračunata je univarijatna analiza varijance čiji su rezultati prikazani u Tablici 4. Isti rezultati pokazuju na kojim su varijablama pronađene razlike između učenika i učenica te su podijeljeni s obzirom na ispitana područja socijalnih vještina kako bi pregled bio jasniji.

Tablica 4. Rezultati univarijatne analize varijance

	Varijable	Aritmetičke sredine		Standardne devijacije		F	p	F1	p1
		Učenici	Učenice	Učenici	Učenice				
KOMUNIKACIJA	SOCVJ04	-0.29	0.24	0.88	1.02	2.75	0.029	1.34	0.346
	SOCVJ10	-0.10	0.08	1.08	0.92	0.85	0.576	1.38	0.309
	SOCVJ14	-0.16	0.13	1.24	0.72	0.43	0.889	2.99	0.054
	SOCVJ20	-0.30	0.25	0.93	0.99	2.65	0.034	1.13	0.442
	SOCVJ24	0.28	-0.23	0.98	0.95	2.25	0.073	1.06	0.456
	SOCVJ30	-0.20	0.16	1.20	0.76	0.78	0.630	2.49	0.089
	SOCVJ40	0.00	0.00	1.29	0.67	0.07	0.999	3.67	0.029
KOOPERATIVNOST	SOCVJ02	-0.29	0.23	1.01	0.92	2.18	0.080	1.20	0.383
	SOCVJ07	-0.49	0.40	1.17	0.58	4.20	0.006	4.15	0.020
	SOCVJ12	0.03	-0.02	0.97	1.03	1.12	0.398	1.12	0.442
	SOCVJ17	-0.06	0.05	1.04	0.96	0.91	0.533	1.16	0.404
	SOCVJ27	-0.13	0.11	1.23	0.75	0.39	0.915	2.69	0.073
	SOCVJ37	-0.09	0.07	1.10	0.90	0.75	0.648	1.49	0.271
ASERTIVNOST	SOCVJ01	0.11	-0.09	0.88	1.08	1.57	0.193	1.51	0.286
	SOCVJ05	-0.25	0.20	0.99	0.96	1.94	0.116	1.08	0.448
	SOCVJ11	-0.28	0.23	1.19	0.74	1.42	0.253	2.59	0.081
	SOCVJ15	-0.10	0.08	1.17	0.82	0.50	0.838	2.03	0.146
	SOCVJ25	-0.14	0.11	1.13	0.86	0.80	0.608	1.71	0.210
	SOCVJ35	-0.16	0.13	1.02	0.96	1.27	0.317	1.14	0.417
	SOCVJ45	0.14	-0.11	1.13	0.86	0.80	0.608	1.71	0.210

ODGOVORNOST	SOCVJ06	-0.31	0.26	0.80	1.07	3.24	0.015	1.81	0.206
	SOCVJ16	-0.27	0.22	1.18	0.75	1.32	0.293	2.49	0.089
	SOCVJ22	-0.23	0.19	1.21	0.74	0.95	0.505	2.69	0.073
	SOCVJ26	-0.03	0.02	1.02	0.98	0.94	0.509	1.08	0.448
	SOCVJ32	0.07	-0.06	1.12	0.88	0.64	0.734	1.61	0.236
	SOCVJ42	0.06	-0.05	0.87	1.09	1.49	0.220	1.60	0.259
EMPATIJA	SOCVJ03	-0.46	0.37	1.14	0.66	3.78	0.009	2.99	0.054
	SOCVJ08	0.04	-0.03	1.05	0.96	0.85	0.572	1.20	0.388
	SOCVJ13	0.05	-0.04	1.17	0.83	0.41	0.900	1.99	0.152
	SOCVJ18	0.05	-0.04	1.04	0.96	0.89	0.542	1.17	0.400
	SOCVJ28	0.33	-0.27	0.66	1.14	3.84	0.007	2.95	0.070
	SOCVJ38	-0.10	0.08	1.23	0.75	0.28	0.963	2.69	0.073
UKLJUČENOST	SOCVJ09	-0.25	0.20	1.22	0.72	1.04	0.444	2.88	0.060
	SOCVJ19	-0.22	0.18	1.10	0.87	1.35	0.280	1.59	0.240
	SOCVJ23	-0.33	0.27	1.18	0.72	1.94	0.115	2.69	0.073
	SOCVJ29	-0.34	0.28	1.17	0.72	2.04	0.100	2.67	0.074
	SOCVJ33	-0.17	0.14	0.91	1.05	1.74	0.147	1.34	0.346
	SOCVJ39	-0.09	0.08	1.16	0.84	0.55	0.806	1.89	0.170
	SOCVJ43	-0.07	0.06	1.10	0.90	0.69	0.694	1.49	0.271
SAMOKONTROLA	SOCVJ21	0.28	-0.23	1.02	0.92	2.10	0.091	1.22	0.375
	SOCVJ31	-0.07	0.06	1.29	0.67	0.07	0.999	3.65	0.030
	SOCVJ34	0.01	-0.01	1.14	0.87	0.50	0.839	1.72	0.209
	SOCVJ36	0.16	-0.13	1.20	0.78	0.60	0.770	2.37	0.101
	SOCVJ41	-0.16	0.13	1.06	0.93	1.14	0.382	1.32	0.335
	SOCVJ44	0.25	-0.21	0.89	1.03	2.35	0.055	1.34	0.346
	SOCVJ46	-0.38	0.31	0.85	1.00	3.95	0.006	1.38	0.331

*F= Fisherov test, p=značajnost razlika, F1= Fisherov test varijance, p1= značajnost razlika varijance

U manifestnom prostoru varijabli, gledajući pojedinačne aritmetičke sredine za svaku varijablu prema spolu ispitanika, značajnost razlika mora biti manja od 0.05 ($p < 5\%$) dok značajnost razlika varijance mora biti veća od 0.05 ($p > 5\%$) kako bi se mogla utvrditi statistički značajna razlika. Od ukupno 46 varijabli, statistički značajna razlika u socijalnim vještinama učenika i učenica oštećena vida, prema procjeni njihovih roditelja, pokazala se samo na njih 5. Varijable na kojima je $p < 5\%$, tj. na kojima se pokazala statistički značajna razlika, istaknute su u Tablici 4. Iščitavanjem značajnosti razlika u varijancama (p_1), vidljivo je tko je pokazao bolje rezultate na određenim varijablama.

U području komunikacije razlika se pokazala na varijabli SOCVJ20 (*Koristi geste ili pokrete tijela primjereno u komunikaciji s drugima.*) gdje p iznosi $0.034 < 0.05$, a p_1 $0.054 > 0.05$. Bolje rezultate postigle su učenice (aritmetičke sredine 0.25) u odnosu na učenike (aritm.sred. -0.30).

Nadalje, u području odgovornosti p_1 je veći od 5% na varijabli SOCVJ06 (*Vodi brigu o tuđim stvarima kada ih koristi.*). Značajnost razlike (p) iznosi 0.015 što je manje od 0.05, a značajnost razlike varijance (p_1) iznosi 0.206. Učenice (aritm.sred. 0.26) su pokazale bolje rezultate nego učenici (aritm.sred. -0.31).

U području empatije su se pokazale razlike na varijablama SOCVJ03 (*Nastoji razumjeti kako se Vi osjećate.*), čiji p iznosi $0.009 < 0.05$, a p_1 $0.054 > 0.05$ te SOCVJ28 (*Pokušava utješiti druge.*), čiji je p $0.007 < 0.05$, a p_1 $0.070 > 0.05$. Na varijabli SOCVJ03 su učenice (aritm.sred. 0.37) postigle bolje rezultate u odnosu na učenike (aritm.sred. -0.46) dok su na varijabli SOCVJ28 bolje rezultate pokazali učenici (aritm.sred. 0.33) od učenica (aritm.sred. -0.27).

Učenice (aritm.sred. 0.31) su u odnosu na učenike (aritm.sred. -0.38) postigle bolje rezultate i u području samokontrole gdje je $p_1 > 5\%$ na varijabli SOCVJ46 (*Ostaje smiren/a kada se ne slaže s drugima.*). Ovdje p iznosi $0.006 < 0.05$, a p_1 0.331.

Zanimljivo je da u područjima kooperativnosti, asertivnosti i uključenosti nisu pronađene statistički značajne razlike između učenika i učenica oštećena vida.

Na temelju provedene statističke analize može se prihvatiti hipoteza H1 koja glasi:

H1 – Postoji statistički značajna razlika u socijalnim vještinama između učenika i učenica oštećena vida srednjoškolskog uzrasta, prema procjeni njihovih roditelja.

Prema procjeni roditelja, učenice oštećena vida pokazale su bolje rezultate na području ispitanih socijalnih vještina nego učenici oštećena vida.

4.2.2. Razlike u socijalnim vještinama između slijepih i slabovidnih učenika

Tablica 5. Rezultati robustne diskriminacijske analize prema stupnju oštećenja vida

Lambda	Diskriminacijska funkcija	Aritmetička sredina		Standardna devijacija		F	P
		Slijepi	Slabovidni	Slijepi	Slabovidni		
4.6310	1	1.67	-1.36	1.60	0.91	25.40	0.000

Rezultati robustne diskriminacijske analize prema stupnju oštećenja vida, prikazani u Tablici 5., ukazuju na to da postoji statistički značajna razlika između slijepih i slabovidnih učenika prema procjeni njihovih roditelja jer je $p < 5\%$. Fisherov test iznosi 25.40, a diskriminacijska vrijednost (Lambda) je 4.6310. Iz iste tablice možemo uočiti da slijepi učenici (aritmetičke sredine 1.67) imaju bolje socijalne vještine u odnosu na slabovidne učenike (aritm.sred. -1.36).

S obzirom na značajnost diskriminacijske funkcije, može se pristupiti daljnjoj interpretaciji rezultata. Rezultati univarijatne analize varijance su prikazani u Tablici 6., a pokazuju na kojim su varijablama pronađene razlike između slijepih i slabovidnih učenika.

Tablica 6. Rezultati univarijatne analize varijance

	Varijable	Aritmetičke sredine		Standardne devijacije		F	p	F1	p1
		Slijepi	Slabovidni	Slijepi	Slabovidni				
KOMUNIKACIJA	SOCVJ04	-0.29	0.24	1.15	0.78	1.69	0.168	2.19	0.122
	SOCVJ10	-0.41	0.33	0.68	1.09	4.91	0.002	2.54	0.100
	SOCVJ14	-0.16	0.13	1.02	0.96	1.27	0.317	1.14	0.417
	SOCVJ20	0.26	-0.21	0.86	1.05	2.50	0.044	1.48	0.295
	SOCVJ24	0.28	-0.23	0.98	0.95	2.25	0.073	1.06	0.456
	SOCVJ30	0.14	-0.12	1.05	0.94	1.13	0.392	1.23	0.370
	SOCVJ40	0.00	0.00	0.75	1.17	1.80	0.133	2.45	0.108

KOOPERATIVNOST	SOCVJ02	0.00	0.00	0.86	1.10	1.46	0.233	1.64	0.248
	SOCVJ07	-0.16	0.13	1.02	0.96	1.27	0.317	1.14	0.417
	SOCVJ12	0.03	-0.02	0.97	1.03	1.12	0.398	1.12	0.442
	SOCVJ17	-0.33	0.27	1.18	0.72	1.94	0.115	2.69	0.073
	SOCVJ27	0.01	-0.01	0.96	1.03	1.14	0.387	1.16	0.427
	SOCVJ37	0.24	-0.20	0.85	1.07	2.40	0.050	1.60	0.259
ASERTIVNOST	SOCVJ01	0.11	-0.09	0.88	1.08	1.57	0.193	1.51	0.286
	SOCVJ05	-0.08	0.07	1.24	0.74	0.21	0.985	2.79	0.066
	SOCVJ11	0.09	-0.08	0.92	1.05	1.40	0.257	1.31	0.356
	SOCVJ15	-0.10	0.08	1.01	0.99	1.12	0.396	1.04	0.469
	SOCVJ25	0.06	-0.05	1.20	0.80	0.33	0.945	2.24	0.116
	SOCVJ35	0.17	-0.14	0.70	1.17	2.39	0.051	2.75	0.083
	SOCVJ45	-0.06	0.05	1.20	0.80	0.33	0.945	2.24	0.116
ODGOVORNOST	SOCVJ06	0.40	-0.33	1.07	0.80	3.27	0.018	1.79	0.191
	SOCVJ16	-0.27	0.22	0.95	0.99	2.27	0.062	1.09	0.461
	SOCVJ22	0.03	-0.02	0.90	1.07	1.34	0.282	1.42	0.316
	SOCVJ26	-0.37	0.30	1.13	0.76	2.53	0.048	2.19	0.122
	SOCVJ32	0.37	-0.31	0.85	1.01	3.84	0.007	1.42	0.314
	SOCVJ42	-0.11	0.09	0.96	1.02	1.31	0.297	1.13	0.440
EMPATIJA	SOCVJ03	-0.27	0.22	1.17	0.76	1.36	0.279	2.37	0.101
	SOCVJ08	0.22	-0.18	1.11	0.86	1.30	0.305	1.68	0.217
	SOCVJ13	-0.36	0.30	1.28	0.54	1.80	0.143	5.68	0.007
	SOCVJ18	-0.29	0.24	0.88	1.02	2.75	0.029	1.34	0.346
	SOCVJ28	-0.27	0.22	1.26	0.64	1.00	0.527	3.84	0.025
	SOCVJ38	-0.44	0.36	1.11	0.73	3.58	0.012	2.35	0.103
UKLJUČENOST	SOCVJ09	-0.08	0.07	1.02	0.98	1.02	0.454	1.09	0.440
	SOCVJ19	-0.22	0.18	1.10	0.87	1.35	0.280	1.59	0.240
	SOCVJ23	-0.61	0.50	1.24	0.00	6.62	0.001	0.00	1.000
	SOCVJ29	-0.01	0.01	1.02	0.98	0.92	0.525	1.09	0.440
	SOCVJ33	0.07	-0.06	1.03	0.97	0.97	0.514	1.12	0.425
	SOCVJ39	-0.09	0.08	1.16	0.84	0.55	0.806	1.89	0.170

	SOCVJ43	-0.07	0.06	1.10	0.90	0.69	0.694	1.49	0.271
SAMOKONTROLA	SOCVJ21	-0.23	0.19	1.02	0.94	1.70	0.166	1.17	0.400
	SOCVJ31	0.13	-0.10	1.10	0.90	0.87	0.559	1.49	0.271
	SOCVJ34	0.45	-0.37	0.89	0.93	4.84	0.002	1.09	0.459
	SOCVJ36	0.27	-0.22	1.14	0.80	1.53	0.216	2.03	0.145
	SOCVJ41	-0.16	0.13	0.92	1.04	1.64	0.174	1.27	0.375
	SOCVJ44	0.25	-0.21	0.89	1.03	2.35	0.055	1.34	0.346
	SOCVJ46	-0.24	0.20	0.94	1.00	2.07	0.086	1.13	0.442

*F= Fisherov test, p=značajnost razlika, F1= Fisherov test varijance, p1= značajnost razlika varijance

U manifestnom prostoru varijabli, statistički značajna razlika u socijalnim vještinama slijepih i slabovidnih učenika, prema procjeni njihovih roditelja, pokazala se na 8 varijabli od ukupno njih 46. Varijable na kojima je $p < 5\%$ i $p1 > 5\%$, tj. na kojima se pokazala statistički značajna razlika, istaknute su u Tablici 6.

U području komunikacije pronađene su razlike na varijablama SOCVJ10 (*Zauzima različite uloge u razgovoru (govornik/slušatelj).*), čiji p iznosi $0.002 < 0.05$, a $p1 \ 0.100 > 0.05$ te SOCVJ20 (*Koristi geste ili pokrete tijela primjereno u komunikaciji s drugima.*), gdje je $p \ 0.044 < 0.05$, a $p1 \ 0.295 > 0.05$. Slabovidni učenici (aritmetičke sredine 0.33) pokazali su bolje rezultate na varijabli SOCVJ10 u odnosu na slijepu (aritm.sred. -0.41) dok su slijepi učenici (aritm.sred. 0.26) za razliku od slabovidnih (aritm.sred. -0.21) bolje rezultate imali na varijabli SOCVJ20.

Nadalje, u području odgovornosti istaknule su se tri varijable na kojima je značajnost razlike varijance bila veća od 5%, a to su SOCVJ06 (*Vodi brigu o tuđim stvarima kada ih koristi.*) gdje je $p1 \ 0.191$, SOCVJ26 (*Preuzima odgovornost za vlastite postupke.*) čiji $p1$ iznosi 0.122 i SOCVJ32 (*Ispunjava/održava svoja obećanja.*) gdje $p1$ iznosi 0.314. Slijepi učenici (aritmetičkih sredina 0.40 i 0.37) postigli su bolje rezultate na varijablama SOCVJ06 i SOCVJ32 dok su slabovidni (aritm.sred. 0.30) pokazali bolje rezultate na varijabli SOCVJ26.

Što se tiče područja empatije, $p1 > 5\%$ na varijablama SOCVJ18 (*Nastoji razumjeti kako se drugi osjećaju.*) i SOCVJ38 (*Pokazuje brigu za druge.*). Na prvoj $p1$ iznosi 0.346, a na drugoj 0.103. Na obje su varijable slabovidni učenici (aritmetičkih sredina 0.24 i 0.36) postigli bolje rezultate nego slijepi učenici (aritm.sred. -0.29 i -0.44).

U području samokontrole razlika se pokazala na varijabli SOCVJ34 (*Prihvata kritiku bez da se uznemiri.*) na kojoj p iznosi 0.002 što je manje od 0.05, a p1 0.459 što je veće od 0.05. Na njoj su slijepi učenici (aritm.sred. 0.45) imali bolje rezultate od slabovidnih (aritm.sred. -0.37).

Zanimljivo da u područjima kooperativnosti, asertivnosti i uključenosti također nisu pronađene statistički značajne razlike između slijepih i slabovidnih učenika.

Na temelju svega navedenog može se prihvatiti hipoteza H2 koja glasi:

H2 – Postoji statistički značajna razlika u socijalnim vještinama između slijepih i slabovidnih učenika srednjoškolskog uzrasta, prema procjeni njihovih roditelja.

Slijepi učenici, prema procjeni roditelja, pokazuju bolje rezultate u području socijalnih vještina nego njihovi slabovidni vršnjaci.

5. RASPRAVA

Ovim se istraživanjem željelo utvrditi kako roditelji procjenjuju socijalne vještine svoje djece. Preciznije, nastojalo se utvrditi postoje li prema njihovoj procjeni statistički značajne razlike u socijalnim vještinama između adolescenata oštećena vida s obzirom na spol te stupanj oštećenja vida – sljepoću i slabovidnost. U skladu s time, postavljene su dvije hipoteze koje su testirane modelom robustne diskriminacijske analize. Socijalne su se vještine procijenile dijelom instrumenta Social Skills Improvement System; Parent Form (SSIS, Gresham i Elliott, 2008) pomoću kojeg se ispitivalo sedam područja socijalnih vještina: komunikacija, kooperativnost, asertivnost, odgovornost, empatija, uključenost i samokontrola.

Dosadašnja istraživanja provedena na populaciji osoba oštećena vida kao i na njihovim videćim vršnjacima pokazala su da postoje razlike u socijalnim vještinama s obzirom na spol. Na temelju toga postavljena je hipoteza H1 koja glasi „Postoji statistički značajna razlika u socijalnim vještinama između učenika i učenica oštećena vida srednjoškolskog uzrasta, prema procjeni njihovih roditelja.“ Testiranjem iste utvrdilo se da navedena razlika uistinu postoji jer značajnost razlika (p) iznosi 0.6% ($p=0.006$) te se H1 potvrđuje. Iz dobivenih aritmetičkih sredina može se zaključiti kako učenice (1.21) postižu bolje rezultate u socijalnim vještinama nego učenici (-1.48), tj. da učenice oštećena vida, prema procjeni roditelja, imaju razvijenije socijalne vještine. Varijable koje su najviše doprinijele razlikovanju učenika i učenica oštećena vida, a rezultati na njima pokazali da učenice postižu značajno bolje rezultate od učenika su: SOCVJ20 (*Koristi geste ili pokrete tijela primjereno u komunikaciji s drugima.*) u području komunikacije, SOCVJ06 (*Vodi brigu o tuđim stvarima kada ih koristi.*) u području odgovornosti, SOCVJ03 (*Nastoji razumjeti kako se Vi osjećate.*) u području empatije te SOCVJ46 (*Ostaje smiren/a kada se ne slaže s drugima.*) u području samokontrole. S druge strane, u područjima kooperativnosti, asertivnosti i uključenosti nisu pronađene statistički značajne razlike prema spolu učenika oštećena vida.

Rezultati dobiveni ovim istraživanjem u skladu su s rezultatima brojnih istraživanja provedenih na ovu temu u svijetu koja govore kako djevojčice općenito pokazuju bolji uspjeh u području socijalnih vještina. Tako primjerice Buchmann i sur. (2008) ističu da su djevojčice nježnije jedna prema drugoj, empatičnije i prijateljski nastrojene te da konflikte rješavaju mirnim putem. Uz to, pridaju veću važnost poštivanju pravila i dobrim odnosima s drugim ljudima. Sukladno tome, Bilić-Prčić i sur. (2015) navode mnoga istraživanja (Kef, 1997; Skellenger, 1997; Kekelis, 1992, Kekelis i sur., 1992) koja su pokazala da učenice oštećena

vida postižu bolji uspjeh u socijalnim vještinama i komunikaciji, lakše iskazuju vlastite osjećaje te ostvaruju veći broj socijalnih kontakata i prijateljstava. Ipak, nedavna istraživanja provedena u Republici Hrvatskoj pokazala su da učenici oštećena vida postižu bolje rezultate u socijalnim vještinama od učenica na područjima kooperativnosti, asertivnosti, odgovornosti i samokontroli (Bilić-Prčić, 2007; Bilić-Prčić i sur., 2015). Sve navedeno moguće je objasniti time što se socijalna očekivanja okoline pa tako i roditelja često razlikuju ovisno o spolu i spolnim ulogama djeteta. Kao što znamo, roditelji nerijetko na drugačiji način odgajaju svoje sinove i kćeri zbog čega se od dječaka očekuje da budu hrabri, snažni, samopouzdana, neovisni i uspješni dok se od djevojčica očekuje da budu empatične, nježne, poslušne, suradljive, privržene, komunikativne i slično. Također, bitno je istaknuti kako u ovom istraživačkom radu u područjima kooperativnosti, asertivnosti i uključenosti nisu pronađene nikakve značajne razlike po spolu iako su prijašnja istraživanja to pokazala.

Što se tiče utvrđivanja razlika prema stupnju oštećenja vida, dosadašnja istraživanja u Hrvatskoj pokazala su da postoje razlike u socijalnim vještinama između slijepih i slabovidnih učenika. Tako je Bešić (2019) u svom istraživanju dobila rezultate u kojima su slijepi učenici postigli bolji uspjeh u područjima asertivnosti i empatije od slabovidnih dok je Bilić-Prčić (2007) u sklopu svoje disertacije dobio suprotno, tj. da slabovidni učenici pokazuju bolje rezultate u socijalnim vještinama u odnosu na slijepe. S obzirom na to postavljena je hipoteza H2 koja glasi „Postoji statistički značajna razlika u socijalnim vještinama između slijepih i slabovidnih učenika srednjoškolskog uzrasta, prema procjeni njihovih roditelja.“ U ovom se istraživanju provedbom robustne diskriminacijske analize pokazalo da postoji statistički značajna razlika u socijalnim vještinama između slijepih i slabovidnih učenika jer značajnost razlika (p) iznosi 0.000 te se time prihvaća hipoteza H2. Prema aritmetičkim sredinama može se zaključiti da slijepi učenici (1.67) pokazuju bolje rezultate nego njihovi slabovidni vršnjaci (-1.36). To znači da, prema procjeni roditelja, slijepi učenici imaju razvijenije socijalne vještine nego njihovi slabovidni vršnjaci. Varijable koje su najviše doprinijele razlikovanju slijepih i slabovidnih učenika, a rezultati na njima pokazali da slijepi postižu bolje rezultate od slabovidnih su: SOCVJ20 (*Koristi geste ili pokrete tijela primjereno u komunikaciji s drugima.*) u području komunikacije, SOCVJ06 (*Vodi brigu o tuđim stvarima kada ih koristi.*) i SOCVJ32 (*Ispunjava/održava svoja obećanja.*) u području odgovornosti te SOCVJ34 (*Prihvata kritiku bez da se uznemiri.*) u području samokontrole. Iznenadjuć rezultat dobiven je na varijabli SOCVJ20 prema kojem su slijepi učenici prema procjeni svojih roditelja bolji u neverbalnoj komunikaciji od slabovidnih, točnije u korištenju primjerenih gesti ili pokreta tijela za vrijeme

komunikacije s drugima. Razlog tomu može biti dvojak. Jedna je mogućnost da su roditelji procjenjivali svoju djecu svjesno boljima u ovom području nastojeći ih prikazati kompetentnijima. Druga mogućnost je da roditelji slijepu djecu ne znaju kako treba izgledati kompetentna neverbalna komunikacija slijepih adolescenata pa su ih procjenjivali uspješnijima. U području empatije bolje su rezultate postigli slabovidni učenici dok u područjima kooperativnosti, asertivnosti i uključenosti nisu pronađene statistički značajne razlike ni prema stupnju oštećenja vida. Zanimljivo je da su kod Bešić (2019) slijepi srednjoškolci iz Centra „Vinko Bek“ pokazali bolje rezultate u području empatije dok su ovim istraživanjem, samo dvije godine kasnije, slabovidni učenici uspješniji u istom. Postoji vjerojatnost da je u oba istraživanja uključeno nekoliko istih srednjoškolaca što može značiti da učenici sami sebe procjenjuju na drugačiji način nego njihovi roditelji, tj. da se roditeljska i adolescentska procjena istih vještina mogu značajno razlikovati.

Važno je imati na umu da su u ovom istraživanju roditelji (većinom majke) procjenjivali socijalne vještine svoje djece, stoga je vrlo vjerojatno da je njihova subjektivna procjena nastala na temelju osobnih očekivanja, stavova i želja u području socijalnih vještina i socijalne kompetencije. Može se pretpostaviti da su neke varijable vrednovali bolje ili lošije ovisno o tome kako žele prikazati djetetovu kompetenciju. S jedne strane, moguće je da roditelji svoje dijete vide kao najbolje i najsposobnije pa daju odgovore kojima to potkrepljuju. Moguće je i da neki roditelji potiču naučenu bespomoćnost, smatraju da njihovo dijete ništa ne zna te da nije sposobno samostalno nešto napraviti pa u prilog tome daju i odgovore. Postoji više razloga koji dovode do nerealnih roditeljskih očekivanja ili iskrivljene slike o djeci. S obzirom da srednjoškolci oštećena vida veći dio godine provode u Centru „Vinko Bek“ gdje su okruženi svojim vršnjacima, roditelji nisu u tolikoj mjeri s njima pa ni ne mogu dobiti stvarnu sliku o djetetovom funkcioniranju i ponašanju izvan obiteljskog doma. Posljedično tome, roditelji možda ne znaju koja su to socijalno prihvatljiva ponašanja i vještine nužne za uspješno uključivanje i sudjelovanje slijepih i slabovidnih u društvu pa ni ne potiču razvoj istih kod svoje djece. Uz to, pitanje je kreću li se srednjoškolci oštećena vida u krugovima gdje su i njihovi videći vršnjaci ili se većinom družu sa sebi sličnima. Zbog već spomenute subjektivnosti roditeljske procjene dobiveni se rezultati trebaju promatrati s oprezom.

Roditelji imaju veliku ulogu u socijalnom razvoju djece oštećena vida, stoga je prijeko potrebno pružiti im pravovremenu i kvalitetnu podršku od strane stručnjaka. Takvim bi pristupom roditelji mogli osvijestiti specifičnosti svoje djece, razumjeti i prihvatiti njihovo oštećenje kao i njihove realne mogućnosti. Tek kad prihvate i pridaju veću pozornost razvoju

spomenutih vještina, a manje akademskim postignućima, djeca će biti uspješnija u istima. U današnje je vrijeme gotovo sva pozornost usmjerena na akademska postignuća učenika oštećena vida te su ista postala mjerilo njihove uspješne integracije i inkluzije. Ipak, na tom putu zaboravile su se temeljne vještine pojedinca potrebne za njegovo funkcioniranje u društvu – socijalne vještine. Prečesto se sreću slijepi i slabovidni srednjoškolci koji imaju visoka akademska postignuća, a istovremeno su pojedinci koji se ne znaju pravilno predstaviti ili primjereno ponašati u određenim socijalnim situacijama. Imajući to na umu, trebalo bi početi stavljati jednak naglasak na sva razvojna područja i usvajanje njihovih vještina jer je to jedini način da dijete odraste u kompetentnu, jedinstvenu i samostalnu osobu.

6. ZAKLJUČAK

Cilj istraživanja prikazanog u ovom radu bio je utvrditi postoje li statistički značajne razlike u socijalnim vještinama učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta s obzirom na spol i stupanj oštećenja vida, prema (subjektivnoj) procjeni njihovih roditelja. Rezultati su pokazali kako učenice oštećena vida imaju razvijenije socijalne vještine od učenika iste dobi te da slijepi učenici postižu bolje rezultate u odnosu na slabovidne. Učenice su uspješnije od učenika u područjima komunikacije, odgovornosti, empatije i samokontrole jer više koriste geste ili pokrete tijela za vrijeme komunikacije s drugim ljudima, vode brigu o tuđim stvarima kada ih koriste, nastoje razumjeti kako se druga osoba osjeća te su smirenije u situacijama kada se s nekime ne slažu. S druge strane, slijepi su učenici bolji od slabovidnih u područjima komunikacije, odgovornosti i samokontrole zbog toga što više koriste primjerene geste ili pokrete tijela u komunikaciji s drugima, vode brigu o tuđim stvarima kada ih koriste, održavaju svoja obećanja te prihvaćaju kritiku bez da se uznemire.

Dosadašnjim istraživanjima u svijetu, ali i u Republici Hrvatskoj dobiveni su različiti rezultati – neki su identični navedenima, a drugi su pak potpuno oprečni. Ista su bila provedena na različitom broju ispitanika, u različitim sredinama, kulturama i sustavima školovanja što neosporivo utječe na socijalne vještine adolescenata. One utječu na cjelokupno funkcioniranje adolescenta, ali i na brojna druga područja pomoću kojih isti postaje samostalniji i neovisniji u svakodnevnom životu.

Ovo istraživanje ima dva ograničenja zbog kojih rezultate treba uzeti s oprezom – uzorak ispitanika je premalen (od inicijalno planiranih 32 na kraju ih je bilo svega 20) da bi se mogao generalizirati na cjelokupnu populaciju srednjoškolaca oštećena vida te subjektivnost roditelja zbog koje postoji sumnja da rezultati ne prikazuju realnu sliku socijalnih vještina učenika.

Zbog moguće generalizacije rezultata na cijelu populaciju srednjoškolaca oštećena vida i mogućnosti donošenja konkretnih zaključaka, važno je nastaviti s detaljnijim istraživanjima u području socijalnih vještina, kako u svijetu tako i kod nas te u njih uključiti veći broj ispitanika. Potrebu za budućim istraživanjima ovog područja posebno ističe varijabla na kojoj je dobiven izuzetno iznenađujuć rezultat prema kojemu su slijepi učenici u neverbalnom dijelu komunikacije bolji od slabovidnih, što jasno ukazuje na to da je potrebno provesti daljnja istraživanja u istom kako bi se dobio detaljniji i kvalitetniji uvid u stupanj usvojenosti pojedinih socijalnih vještina kod slijepih i slabovidnih učenika.

7. LITERATURA

1. Begovac, I. (Ur.) (2021). *Dječja i adolescentna psihijatrija*. e-izdanje: Sveučilište u Zagrebu Medicinski fakultet. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:105:694914>.
2. Bešić, T. (2019). Poticanje socijalnih vještina adolescenata s oštećenjem vida (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:158:548434>
3. Bilić-Prčić, A. (2007). Socijalne vještine osoba oštećena vida. (*Doktorska disertacija*). Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
4. Bilić-Prčić, A., Runjić, T. i Žolgar Jerković, I. (2015). Razlike u socijalnim vještinama između učenika i učenica oštećena vida prema procjeni njihovih roditelja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 51(2), 77-86. <https://hrcak.srce.hr/150134>
5. Buchmann, C., Diprete, T.A. i McDaniel, A. (2008). Gender Inequalities in Education. *Review of Sociology*, 34, 319-337.
6. Caballo, C. i Verdugo, M. A. (2007). Social Skills Assessment of Children and Adolescents with Visual Impairment: Identifying Relevant Skills to Improve Quality of Social Relationships. *Psychological Reports*, 100 (3-2), 1101–1106. <https://doi.org/10.2466/pr0.100.4.1101-1106>
7. Đuranović, M. (2013). Obitelj i vršnjaci u životu adolescenata. *Napredak: Časopis za interdisciplinarna istraživanja u odgoju i obrazovanju*, 154(1-2), 31-46. <https://hrcak.srce.hr/138555>
8. Fajdetić, A. (2012). Slijepi učenici i usvajanje jezika u integriranom odgoju i obrazovanju. *Napredak*, 153 (3-4), 463-480. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/138876>
9. Ferić, M. i Kranželić Tavra, V. (2003). Trening socijalnih vještina - planiranje, primjena i evaluacija. *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 11(2), 143-150. <https://hrcak.srce.hr/99011>
10. Gresham, F. M., i Elliott, S. N. (1990). *Social skills rating system manual*. Circle Pines: American Guidance Service.
11. Hair, E., Jager, J. i Garrett, S.B. (2002). Helping Teens Develop Healthy Social Skills and Relationships: What the Research Shows about Navigating Adolescence. American Teens. Child Trends Research Brief.
12. Huurre, T. (2000): Psychosocial Development and Social Support among Adolescents with Visual Impairment. Academic Dissertation. National Public Health Institute Department of Mental Health and Alcohol Research.

13. Huurre, T. i Aro, H. (1998). Psychosocial development among adolescents with visual impairment. *European Child & Adolescent Psychiatry* (7), 73-78. <https://doi.org/10.1007/s007870050050>
14. Klarin, M. (2006). *Razvoj djece u socijalnom kontekstu: roditelji, vršnjaci, učitelji - kontekst razvoja djeteta*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
15. Kolakušić, N. (2016). Odnosi kao važan čimbenik djetetova akademskog i socijalnog razvoja. Završni rad. Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu. Preuzeto s <https://repositorij.ufzg.unizg.hr/islandora/object/ufzg:175>
16. Levinson, T. S. (2004). *The use of the social skills rating system as applied to students who are visually impaired. (Doktorska disertacija)*. Preuzeto 10.8.2021. s <http://hdl.handle.net/10150/290117>
17. Pravilnik o osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. *Narodne novine*, 24/2015.
18. Rath, S. i Nanda, S. (2012). Adolescent's self-concept: Understanding the role of gender and academic competence. *International Journal of Research Studies in Psychology*, 1.
19. Runjić, T., Bilić-Prčić, A. i Alimović, S. (2015). The Relationship Between Social Skills and Behavioral Problems in Children With Visual Impairment. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 51 (2), 64-76. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/150125>
20. Sacks, S., Kekelis, L., i Gaylord-Ross, R. (1992). *The development of social skills by blind and visually impaired students: Exploratory studies and strategies*. New York: American Foundation for the Blind.
21. Sacks, S. i Wolffe, K. E. (2006). *Teaching social skills to students with visual impairments: From theory to practice*. New York: American Foundation for the Blind.
22. Salleh, N. M. i Zainal, K. (2010). How and why the visually impaired students socially behave the way they do. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* (9), 859–863. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2010.12.249>
23. Šipek, K. (2016). *Socijalne vještine djece školske dobi: dobne i spolne razlike* (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:945512>
24. Vinaj, A. (2014). *Odnos socijalnih vještina, depresivnih simptoma i školskog uspjeha kod srednjoškolaca* (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:590772>

25. Vučinić, V., Stanimirović, D., Anđelković, M., i Eškirović, B. (2013). Socijalna interakcija dece sa oštećenjem vida - rizični i zaštitni faktori. *Specijalna edukacija i rehabilitacija*, 12(2), 241-264.
26. Zakon o Hrvatskom registru o osobama s invaliditetom. *Narodne novine*, 64/2001.
27. Zalović, T. (2016). *Priručnik: Trening socijalnih vještina u prevenciji ovisnosti*. Osijek: Centar za nestalu i zlostavljaju djecu.
28. Zečević, I., Mastilo, B., Bakoč, A., Vuksanović, G., Kalajdžić, O. i Perućica, R. (2018). Socijalna kompetencija i antisocijalno ponašanje slijepih učenika i učenika tipičnog razvoja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 54(1), 24-36. <https://hrcak.srce.hr/203879>
29. Wadegaonkar, A. i Uplane, D. (2016). Comparative study of social skills in sighted and visually impaired adolescents. *International Education And Research Journal*, 2(7). Preuzeto s <http://ierj.in/journal/index.php/ierj/article/view/364>

8. PRILOZI

Prilog 1. Popis tablica

Tablica 1. Deskriptivna analiza rezultata prema spolu.....	17
Tablica 2. Deskriptivna analiza rezultata prema stupnju oštećenja vida.....	17
Tablica 3. Rezultati robustne diskriminacijske analize prema spolu	18
Tablica 4. Rezultati univarijatne analize varijance.....	19
Tablica 5. Rezultati robustne diskriminacijske analize prema stupnju oštećenja vida	22
Tablica 6. Rezultati univarijatne analize varijance.....	22

Prilog 2. Zamolba za provođenje istraživanja

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Znanstveno-učilišni kampus Borongaj

Borongajska cesta 83f

Dora Švigir

Centar za odgoj i obrazovanje "Vinko Bek"

Kušlanova 59a, 10 000 Zagreb

Ivani Rotim

Predmet: Zamolba za odobravanje provedbe istraživanja u ustanovi u svrhu izrade diplomskog rada

Poštovana gospođo ravnateljice,

studentica sam studija Edukacijske rehabilitacije na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu, Sveučilišta u Zagrebu i trenutno sam u fazi planiranja izrade svog diplomskog rada. Planiram napisati rad pod naslovom Socijalne vještine učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta prema procjeni njihovih roditelja, pod mentorstvom prof.dr.sc. Tine Runjić.

Osobe oštećena vida zbog otežanog procesa imitacije, nemogućnosti uspostavljanja vizualnog kontakta te drugih teškoća uzrokovanih nedostatkom vida mogu imati poteškoća u području socijalnih vještina. Socijalne vještine čine važan aspekt u životu svakog pojedinca zbog velike uloge koju imaju u komunikaciji s drugim ljudima kao i generalnom funkcioniranju u socijalnoj

okolini pa su istraživanja u ovom području važan dio kako teoretskog tako i praktičnog rehabilitacijskog rada.

Cilj ovog istraživanja je utvrditi kako roditelji procjenjuju socijalne vještine svoje djece oštećena vida, postoje li, prema njihovoj procjeni, razlike u socijalnim vještinama između učenika i učenica oštećenog vida srednjoškolskog uzrasta te postoje li razlike u procjeni socijalnih vještina učenika s obzirom na spol roditelja. Rezultati ovog istraživanja dat će detaljniji uvid u stupanj usvojenosti pojedinih socijalnih vještina kod slijepih i slabovidnih učenika te doprinijeti teorijskom području socijalnih vještina, osigurati detaljnije informacije koje mogu služiti kao smjernice u radu s ovom populacijom te omogućiti temelj daljnjim istraživanjima u ovom području.

Socijalne vještine ispitivat će se instrumentom pod nazivom *Social Skills Improvement System; Parent Form* (SSIS, Gresham i Elliott, 2008) – prerađeno izdanje instrumenta *Social Skills Rating System* (SSRS, Gresham i Elliott, 1990). Navedena subskala namijenjena je roditeljima djece oštećenog vida te je sastavljena od 46 čestica koje ispituju sedam različitih područja socijalnih vještina: komunikativnost, kooperativnost, asertivnost, odgovornost, suosjećajnost (empatiju), angažman i samokontrolu. Predviđeno vrijeme za ispunjavanje jednog upitnika je 10 do 15 minuta.

Planirani uzorak činilo bi 25 do 30 roditelja učenika oštećena vida srednjoškolskog uzrasta iz Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Roditelji bi putem upitnika procjenjivali socijalne vještine svoje djece. Bilo bi poželjno kad bi bio podjednak broj očeva i majki, ali je u redu i ako ne bude. Navedeni brojevi su okvirni te ovise o broju učenika koji pohađaju nastavu u Centru za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“. Ukoliko je broj učenika puno manji od navedenog, alternativa bi bila da uz roditelje učenika koji pohađaju nastavu u Centru upitnike ispunjavaju i roditelji učenika koji su smješteni u Centru, a nastavu pohađaju u integraciji (u drugim školama) ili roditelji čija djeca u Centru pohađaju rehabilitacijske programe.

Podaci bi se prikupljali pisanim putem tako da se upitnici pošalju poštom na kućne adrese roditelja ili dostave u Centar gdje bi djelatnici ili sami učenici podijelili upitnike roditeljima, a nakon što ih roditelji ispune i vrate, osobno bismo ih preuzeli u Centru. Alternativa za ispunjavanje upitnika bilo bi prikupljanje podataka telefonskim putem ili putem online sastanka koristeći neku od dostupnih platformi.

Sukladno Etičkom kodeksu struke podaci dobiveni u ovom istraživanju bit će strogo povjerljivi, a svi izvještaji nastali na temelju istog koristit će generalizirane rezultate (neće se navoditi

rezultati pojedinačnog sudionika). Istraživački nacrt i njegove etičke implikacije odobreni su od strane mentorice prof.dr.sc. Tine Runjić te smo u okviru toga spremni prikupiti potrebne suglasnosti od strane roditelja, nastavnika ili druge koje Vi smatrate potrebnima.

Iskreno se nadam da ćete nam izaći u susret u ostvarivanju ovog završnog zadatka u obrazovanju rehabilitatora te se unaprijed zahvaljujem na susretljivosti.

S poštovanjem,

Dora Švigir

Prilog 3. Pismo za roditelje

Poštovani roditelji,

djeca od najranije dobi razvijaju i usvajaju razne vještine koje su im prijeko potrebne da bi postala što samostalnija i neovisnija u svakodnevnom životu. Među tim vještinama su i socijalne vještine koje imaju veliku ulogu u životu svake osobe zbog svojih brojnih dobrobiti. U dječjoj dobi ove vještine utječu na dobro prihvaćanje od strane vršnjaka te na postizanje boljeg školskog uspjeha. Iznimno su važne u razdoblju adolescencije kada se formiraju čvrsta prijateljstva, ali i pronalazi svoj vlastiti identitet i uloga u društvu.

Tijekom cijelog života socijalne vještine olakšavaju komunikaciju s drugim ljudima, omogućuju uspješno funkcioniranje u socijalnoj okolini kao i uspješno nošenje s izazovima s kojima se osoba susreće u svom svakodnevnom životu.

Sigurno ste primijetili na koji način se, primjerice, Vaše dijete predstavlja drugima, prihvaća li ili odbija tuđu pomoć, kako razgovara sa svojim vršnjacima ili članovima obitelji, na koji način izražava svoje emocije, surađuje u školskim zadacima i slično. Sve to su socijalne vještine koje se uče i usavršavaju iz dana u dan kroz svakodnevne životne situacije.

Djeca oštećena vida mogu imati poteškoće u usvajanju socijalnih vještina budući da se one velikim dijelom uče oponašanjem onoga što se vidi (vizualnim putem) pa je stoga nama, kao stručnjacima ovo područje od velikog značaja i stalno ga istražujemo kako bismo ga bolje razumjeli i kako bismo na kvalitetan način pružali podršku djeci.

Stoga Vas pozivam da sudjelujete u ovom istraživanju kojemu je glavni cilj utvrditi kako Vi kao roditelji procjenjujete socijalne vještine svojeg djeteta. Vaši odgovori će značajno pomoći u stjecanju boljeg uvida u područje socijalnih vještina djece oštećena vida. Temeljem njih ćemo moći bolje planirati i kvalitetnije provesti rehabilitacijsku podršku Vašoj, ali i ostaloj djeci s oštećenjem vida.

Dobiveni podaci koristit će se u svrhu izrade diplomskog rada i analizirat će se skupno na razini cijelog uzorka ispitanika (nigdje se neće navoditi rezultati pojedinačnog djeteta).

Sudjelovanje u istraživanju je u potpunosti anonimno i dobrovoljno, te u bilo kojem trenutku možete odustati od istog.

Ukoliko se odlučite na sudjelovanje u istraživanju, molim Vas da ispunjeni upitnik u zatvorenoj omotnici u kojoj ste ga dobili dostavite osobno ili preko svojeg djeteta voditeljici Odjela odgoja i psihosocijalne rehabilitacije mladih, gospođi Ivani Šalković.

Za sva pitanja i nedoumice stojim Vam na raspolaganju. Slobodno mi se javite na e-mail: dora@svigir.com

Unaprijed Vam se zahvaljujem na Vašem izdvojenom vremenu i sudjelovanju u istraživanju!

Dora Švigir

Suglasnost za sudjelovanje

Potvrđujem da sam pročitao/la *Pismo za roditelje* vezano uz navedeno znanstveno istraživanje te sam imao/la priliku postavljati pitanja.

DA NE

Upoznat/a sam i razumijem da je moje sudjelovanje u istraživanju dobrovoljno te da se u bilo kojem trenutku mogu povući iz istraživanja, bez navođenja razloga i bez ikakvih posljedica.

DA NE

Prihvaćam sudjelovanje u navedenom istraživanju.

DA NE

Prilog 4. Prijevod upitnika

SSIS – Social Skills Improvement System (prijevod)

UPITNIK ZA RODITELJE

UPUTE – Socijalne vještine

Ovaj upitnik je kreiran kako bi se odredilo **koliko često** Vaše dijete pokazuje određene socijalne vještine i **koliko su važne** te vještine za razvoj Vašeg djeteta.

Molimo najprije ispunite informacije o Vašem djetetu i sebi.

INFORMACIJE O DJETETU

Spol	
Godina rođenja	
Škola	
Stupanj oštećenja vida	

INFORMACIJE O RODITELJU

Spol	
Vaša uloga u obitelji (roditelj, skrbnik)	

Molimo Vas da pažljivo pročitate svaku od tvrdnji navedenih u upitniku i razmislite kako se Vaše dijete ponaša u navedenim situacijama.

Potom odlučite **koliko često** Vaše dijete iskazuje navedeno ponašanje.

- Ako Vaše dijete **nikada** ne iskazuje navedeno ponašanje, pored tvrdnje zaokružite **0**.
- Ako Vaše dijete **rijetko** iskazuje navedeno ponašanje, pored tvrdnje zaokružite **1**.
- Ako Vaše dijete **često** iskazuje navedeno ponašanje, pored tvrdnje zaokružite **2**.
- Ako Vaše dijete **gotovo uvijek** iskazuje navedeno ponašanje, pored tvrdnje zaokružite **3**.

Za svaku tvrdnju ocijenite i **koliko je važno** navedeno ponašanje za razvoj Vašeg djeteta.

- Ako mislite da navedeno ponašanje **nije važno** za razvoj Vašeg djeteta, pored tvrdnje zaokružite **0**.
- Ako mislite da je navedeno ponašanje **važno** za razvoj Vašeg djeteta, pored tvrdnje zaokružite **1**.
- Ako mislite da je navedeno ponašanje **iznimno važno** za razvoj Vašeg djeteta, pored tvrdnje zaokružite **2**.

Zaokružene vrijednosti za pitanja „koliko često“ i „koliko važno“ ne moraju se poklapati za istu tvrdnju (*na primjer, ako ste za prvu tvrdnju na pitanje „koliko često“ zaokružili 2, a ponašanje navedeno u tvrdnji ne smatrate važnim za razvoj Vašeg djeteta, tada u drugom stupcu „koliko važno“ možete zaokružiti 0*).

Ne postoje točni i netočni odgovori. Ukoliko niste sigurni u odgovor na neku od tvrdnji, dajte svoju najbolju procjenu. Uzmite vremena koliko Vam je potrebno za rješavanje upitnika.

Molimo Vas nemojte preskakati tvrdnje. Ako ste se predomislili u vezi svog odgovora, molimo da prekrižite odgovor koji ste prvotno zaokružili te zaokružite željeni odgovor.

Koliko često: **0** – nikada **1** – rijetko **2** – često **3** – gotovo uvijek

Koliko važno: **0** – nije važno **1** – važno **2** – iznimno važno

SOCIJALNE VJEŠTINE

Koliko često?

Koliko važno?

	0	1	2	3	0	1	2
1. Izražava svoje osjećaje kada se prema njemu/njoj krivo postupa.							
2. Poštuje kućanska pravila.							
3. Nastoji razumjeti kako se Vi osjećate.							
4. Govori "hvala".							
5. Traži pomoć odraslih osoba.							
6. Vodi brigu o tuđim stvarima kada ih koristi.							
7. Obraća pažnju na Vaše upute.							
8. Nastoji učiniti da se drugi osjećaju bolje.							
9. Uključuje se u aktivnosti koje su već započele.							
10. Zauzima različite uloge u razgovoru (govornik/slušatelj).							
11. Kaže kada ima neki problem.							
12. Dobro surađuje s članovima obitelji.							
13. Oprašta drugima.							
14. Govori prikladnim tonom glasa.							
15. Zauzima se za druge kada se prema njima postupa nepravedno.							
16. Primjereno se ponaša kada nije pod nadzorom.							
17. Slijedi Vaše upute.							
18. Nastoji razumjeti kako se drugi osjećaju.							
19. Započinje razgovore s vršnjacima.							
20. Koristi geste ili pokrete tijela primjereno u komunikaciji s drugima.							
21. Razrješava nesuglasice s Vama na miran način.							
22. Poštuje tuđe vlasništvo.							
23. Lako sklapa prijateljstva.							

24. Govori "molim (te)".	0	1	2	3	0	1	2
25. Preispituje pravila koja su možda nepravедna.	0	1	2	3	0	1	2
26. Preuzima odgovornost za vlastite postupke.	0	1	2	3	0	1	2
27. Izvršava zadatke bez ometanja/zamaranja drugih.	0	1	2	3	0	1	2
28. Pokušava utješiti druge.	0	1	2	3	0	1	2
29. Dobro komunicira s drugom djecom.	0	1	2	3	0	1	2
30. Dobro reagira na iniciranje razgovora ili aktivnosti od strane drugih.	0	1	2	3	0	1	2
31. Ostaje smiren/a kada ga/ju se zadirkuje.	0	1	2	3	0	1	2
32. Ispunjava/održava svoja obećanja.	0	1	2	3	0	1	2
33. Predstavlja se drugima.	0	1	2	3	0	1	2
34. Prihvaća kritiku bez da se uznemiri.	0	1	2	3	0	1	2
35. Govori lijepe stvari o sebi bez da se hvalisa.	0	1	2	3	0	1	2
36. Radi kompromise u slučaju konflikta.	0	1	2	3	0	1	2
37. Poštuje pravila tijekom igre s drugima.	0	1	2	3	0	1	2
38. Pokazuje brigu za druge.	0	1	2	3	0	1	2
39. Poziva druge da se priključe aktivnostima.	0	1	2	3	0	1	2
40. Uspostavlja kontakt očima kada govori.	0	1	2	3	0	1	2
41. Tolerira vršnjake kada su mu/joj dosadni.	0	1	2	3	0	1	2
42. Preuzima odgovornost za vlastite pogreške.	0	1	2	3	0	1	2
43. Započinje razgovore s odraslim osobama.	0	1	2	3	0	1	2
44. Reagira primjereno kada ga/ju se gurne ili udari.	0	1	2	3	0	1	2
45. Zauzima se za sebe kada ga/ju se tretira nepravедno.	0	1	2	3	0	1	2
46. Ostaje smiren/a kada se ne slaže s drugima.	0	1	2	3	0	1	2

Provjerite jeste li odgovorili na sve tvrdnje.

Hvala Vam!